

Sociální učení katolické církve a jeho aplikace v sociální pedagogice

Lenka Kuchyňková

Bakalářská práce
2013

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

INSTITUT
MEZIOBOROVÝCH STUDIÍ BRNO

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Institut mezioborových studií Brno
akademický rok: 2011/2012

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Lenka KUCHYŇKOVÁ**
Osobní číslo: **H108151**
Studijní program: **B7507 Specializace v pedagogice**
Studijní obor: **Sociální pedagogika**

Téma práce: **Sociální učení katolické církve a jeho možnost aplikace v sociální pedagogice**

Zásady pro vypracování:

Zadané a zvolené téma bude zpracováno podle pokynů obsažených v materiálu IMS "Metodika psaní odborného textu a výzkum v sociálních vědách" (IMS 2009), případně podle dalších materiálů, z nichž některé jsou obsaženy v literatuře připojené k tomuto studijnímu textu. Zejména bude dbáno na dodržování zásad publikační etiky a pravidel společenskovedního výzkumu. Průběžné výsledky práce budou pravidelně konzultovány s vedoucím bakalářské práce.

S vědomím těchto zásad a pravidel a po konzultaci s vedoucím práce bude práce zaměřena na:

- vývoj sociální nauky římskokatolické církve a klíčová témata v sociální nauce římskokatolické církve obsažena, kritický pohled na aplikaci sociálního učení církve,
- aplikaci sociální pedagogiky u vybraných církevních řádů,
- identifikaci významu sociálního učení pro sociální pedagogiku a sociálně výchovnou práci.

Součástí práce bude obsahová analýza textu, v níž budou zmapovány texty sociálních encyklik. Dále bude provedena reflexe významu sociálního učení v současné sociálně výchovné práci.

Rozsah bakalářské práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

CACH, Josef. Počátky nových škol v českých zemích. Pardubice: Univerzita Pardubice, 1999.

FIALA, Petr a HANUŠ, Jiří a VYBÍRAL, Jan. Analýza a interpretace katolické sociální nauky. Brno, Praha: CDK, Vyšehrad, 2004.

FIALA, Petr a HANUŠ, Jiří a VYBÍRAL, Jan. Katolická sociální nauka a současná věda. Brno, Praha: CDK, Vyšehrad, 2004.

Jeruzalémská Bible. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2009.

Katechismus katolické církve. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2002.

KRAUS, Bohuslav. Základy sociální pedagogiky. Praha: Portál, 2008.

RADVAN, Eduard a VAVŘÍK, Michal. Metodika psaní odborného textu a výzkum v sociálních vědách. Brno: IMS, 2009.

RATZINGER, Joshep. Caritas in veritate. Řím: 2009.

Sociální encykliky. Praha: Zvon, České katolické nakladatelství, 1996.

Vedoucí bakalářské práce:

Mgr. Michal Vavřík

Katedra společenských věd

Datum zadání bakalářské práce:

16. března 2012

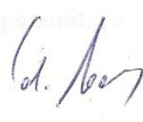
Termín odevzdání bakalářské práce:

30. dubna 2013

V Brně dne 16. března 2012

prof. PhDr. Pavel Mühlpachr, Ph.D.
vedoucí ústavu

doc. PhDr. Eduard Radvan, CSc.
vedoucí katedry

PROHLÁŠENÍ AUTORA BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- odevzdáním bakalářské práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby ¹⁾;
- beru na vědomí, že bakalářská práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k prezenčnímu nahlédnutí;
- na moji bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3 ²⁾;
- podle § 60 ³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60 ³⁾ odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – bakalářskou práci – nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování bakalářské práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky bakalářské práce využít ke komerčním účelům.

LENKA KUCHIŇKOVÁ

Jméno, příjmení studenta

V Brně 4.5.2012

Podpis

1) zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací:

(1) Vysoká škola nevdělečně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledku obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

(2) Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlázení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výpisy, opisy nebo rozmnoženiny.

(3) Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.

2) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:

(3) Do práva autorského také nezasahuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, užije-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu, k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacímu zařízení (školní dílo).

3) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:

(1) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst. 3). Odpírá-li autor takového díla udělit svolení bez vážného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.

(2) Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užít či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.

(3) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělku jím dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlídnou k výši výdělku dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.

ABSTRAKT

Cílem této bakalářské práce je zjistit vzájemnou souvislost mezi sociálním učením katolické církve a sociální pedagogikou.

V teoretické části se věnuji studiu literatury s tematikou katolické církve, sociálního učení katolické církve a souvisejícími texty, dále textům týkajícím se sociální pedagogiky, etiky. Tyto informace jsem zpracovala do textu, uvedeného schematicky v obsahu této práce.

V empirické části jsem zjišťovala informovanost náhodně vybraných respondentů v praktických znalostech a jejich názory týkající se sociálního učení katolické církve.

Klíčová slova: církev, sociální učení katolické církve, sociální encykliky, církevní představitelé, lidská důstojnost, obecné blaho, rodina, společnost, práce, subsidiarita, solidarita, participace, sociální pedagogika.

ABSTRACT

The aim of this bachelor diploma thesis is to find the connection between the Catholic social teaching and Social pedagogy.

The theoretical part is based on the study of reference literature of catholic church, catholic social teaching and relevant texts as well as special pedagogy texts and ethics. This information is included in the text, schematically introduced in this thesis.

In the practical part, I made a survey of practical knowledge and respondents' opinions concerning the catholic social teaching.

Keywords:

church, catholic social teaching, social encyclicals, clerics, human dignity, general welfare, family, society, work, subsidiarity, participation, social teaching

Poděkování

Chtěla bych poděkovat Mgr. Ph.D. Michalu Vavříkovi za vstřícnou pomoc a užitečné rady při psaní bakalářské práce. Dále pedagogickému sboru IMS Brno za obohacující výuku a profesionalitu. V neposlední řadě rodině a přátelům za projevenou velikou podporu a pomoc.

Motto: *„Síla a důstojnost je jejím šatem, s úsměvem hledí vstříc příštím dnům.“*

(Přísl. 31, 25)

Prohlašuji, že odevzdaná verze bakalářské práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

OBSAH

OBSAH	7
ÚVOD	9
I. TEORETICKÁ ČÁST	11
1 CÍRKEV A JEJÍ UČENÍ	12
1.1 CÍRKEV	12
1.2 UČENÍ CÍRKVE	13
1.3 SOCIÁLNÍ UČENÍ CÍRKVE	13
2 VÝVOJ SOCIÁLNÍHO UČENÍ KATOLICKÉ CÍRKVE	16
2.1 SOCIÁLNÍ UČENÍ V TRADICI CÍRKVE	16
2.1.1 BIBLICKÉ OBDOBÍ	17
2.1.1.1 Starý zákon	17
2.1.1.2 Nový zákon	18
2.1.2 DOBA OD PRVNÍCH KŘEŠŤANŮ DO DOBY RERUM NOVARUM	19
2.1.2.1 První křesťané	19
2.1.2.2 Doba augustiniánská	19
2.1.2.3 Vrcholná scholastika	20
2.1.3 NOVODOBÉ SOCIÁLNÍ UČENÍ CÍRKVE	21
2.1.3.1 Doba Rerum novarum – společenská situace období 19. století.....	22
2.1.3.2 Období mezi válkami	27
2.1.3.3 Období II. Vatikánského koncilu	29
2.1.3.4 Doba konce prvního a začátek druhého tisíciletí	33
3 KLÍČOVÁ TÉMATA SOCIÁLNÍHO UČENÍ CÍRKVE	39
3.1.1.1 Princip lidské důstojnosti a lidské svobody	39
3.1.1.2 Princip obecného blaha	40
3.1.1.3 Princip univerzálního určení statků.....	41
3.1.1.4 Princip subsidiarity.....	41
3.1.1.5 Princip participace.....	42
3.1.1.6 Princip solidarity	42
3.1.1.7 Práce	43
3.1.1.8 Politika	45
3.1.1.9 Rodina	46
3.1.1.10 Mezinárodní spolupráce	46
4 CÍRKEVNÍ ŘÁDY	48
4.1 ČESKÁ KONGREGACE SESTER DOMINIKÁNEK	48
4.2 ŠKOLSKÉ SESTRY SV. FRANTIŠKA – TERCIÁŘKY	49
4.3 MINORITÉ	49
4.4 ŘÁD CISTERCIÁKŮ PŘÍSNÉ OBSERVACE	50
4.5 OKRSKOVÝ VIKÁŘ (DĚKAN)	50
II. PRAKTICKÁ ČÁST	51
5 VÝZKUMNÉ ŠETŘENÍ	52
5.1 METODICKÉ VYMEZENÍ	52
5.2 VÝZKUMNÉ ŠETŘENÍ	53

5.3	KATEGORIE	54
5.3.1	KATEGORIE: ČLOVĚK - LIDSKÁ OSOBA A PŘEDSTAVITEL PRÁVA.....	54
5.3.1.1	Lidská osoba.....	54
5.3.1.2	Představitel práva	54
5.3.2	KATEGORIE: RODINA – KMENOVÁ BUŇKA SPOLEČNOSTI	56
5.3.2.1	Manželství jako základ rodiny	56
5.3.2.2	Konflikty dnešní doby	57
5.3.1	KATEGORIE: ČLOVĚK – SPOLUPRACOVNÍK BOŽÍ.....	59
5.3.2	KATEGORIE: ČLOVĚK – SVĚTOOBČAN.....	61
5.4	SHRNUTÍ VÝZKUMU, NÁVRHY A OPATŘENÍ.....	64
6	DISKUSE	66
	ZÁVĚR	70
	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY.....	71
	SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK.....	74
	SEZNAM PŘÍLOH.....	75

ÚVOD

Katolická církev tvoří součást naší společnosti již několik staletí. Člověk si tuto skutečnost v dnešní rozjitřené době uvědomuje jen částečně, a to spíše zkresleně. Vidí celosvětový řád, který se mu v něčem zamlouvá v jiném ne. Dokázal by však říct, proč je církev celosvětová, proč se s ní někteří tolik identifikují, proč tady vlastně pořád je? Církev je postavena na víře jednotlivců, kteří vytváří určité společenství. Církev není katolická díky své globální rozšířenosti, ani četnosti věřících, ale na základě své identity, tzn., že i při dějinném vývoji a proměně společnosti zůstává ve své podstatě neměnná a stálá. Proto se, i v postupně měnící se společnosti, může člověk na dogmata vyslovené církví spolehnout a na nich stavět. Člověk se tedy může zcela identifikovat s církví. Přesto, že církev často působí direktivně, člověk byl Bohem obdařen rozumem, proto se pro ni rozhoduje zcela svobodně.

Jedním ze základů jejího učení je *mravní výchova* jedince. Již Desatero vyslovené samotným Bohem je morální základ pravého lidství. Proto v tomto duchu církev vede a vychovává všechny jedince bez rozdílů.

*Církev je tvořena jednotlivci, přesto však není pouhým souhrnem jejich jednotlivých existencí a věr. Církev, jako v tomto ohledu každé společenství, pozvedá individuální existenci na rovinu, na kterou by pouhé individuum samo nikdy nedosáhlo – na rovinu intersubjektivitu, kde člověk participuje na pro něj nové a nedisponovatelné identitě takové skupiny.*¹ Z této definice vyplývá, že člověk je součástí společenství, ve kterém se spoluúčastní na bytí a poznání a identifikuje se s danou skupinou. Z tohoto poznání můžeme vyvodit vztah se sociální pedagogikou, pro kterou je, spolu s výchovou, společnost a skupina základními pojmy zkoumání. Sociální pedagogika jako nová samostatná vědní disciplína vyčleněná z pedagogiky jistě potřebuje mnoho nových podnětů ke zkoumání pro lepší orientaci a rychlejší rozvoj, a proto zaměření se této práce na konfrontaci s církví jistě není k neprospěchu.

¹ GALLUS P., MACEK P., *Teologie jako věda – Dvě perspektivy*, Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2007, s. 67, ISBN 978-80-7325-221-2.

V bakalářské práci se proto pokusím nalézt, poukázat a potvrdit vztah církve, respektive hlavně její části, a tou je *sociální učení katolické církve*², a sociální pedagogiky, což bude i cílem této práce. Nepůjde jen o nastínění pojmu sociální učení církve, vývoj sociálního učení a popisu klíčových témat, ale půjde i o kritický pohled této vzájemnosti.

Práce bude mít dvě části – teoretickou a praktickou.

V teoretické části se budu zabývat studiem literatury s problematikou sociálního učení církve a souvisejícími texty, které poté v souvislostech popíšu v několika kapitolách. Zaměřím se jak na samotný pojem sociální učení církve, tak na jeho vývoj a aplikaci. V kapitolách se budu věnovat pojmům vztahujícím se k lidské osobnosti – lidská důstojnost, společnost, solidarita, rodina, práce aj.

V praktické části jsem zvolila kvalitativní výzkum, realizovaný hloubkovým interview. Proto si stanovím výzkumnou otázku, a poté povedu rozhovory s církevními představiteli a pokusím se zjistit, jak tito respondenti rozumí právě sociálnímu učení církve – co se jim vybaví pod pojmem člověk, jak rozumí lidské důstojnosti, proč je pro člověka důležitá práce, v čem spočívá důležitost manželství. Poté tyto výsledky zhodnotím.

² V dalším textu budu užívat pojem sociální učení katolické církve jen jako sociální učení církve, popř. sociální učení. Také pojem katolická církev bude v textu uveden jen jako církev.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 CÍRKEV A JEJÍ UČENÍ

Nejen v minulosti, ale i dnes, shledáváme náboženství v některých společnostech nedílnou součástí její kultury a mnohdy i základem politických systémů, a to především v jižní a jihozápadní Asii. Západní svět se dnes vyznačuje značnou *sekularizací*, a to přesto, že byl po staletí utvářen právě náboženskými tradicemi. Především vliv křesťanských církví měl formativní vliv na rozvoj tradice demokracie právě v západní civilizaci. Proto při formování *societas civilis* musíme náboženství brát jako součást společnosti, státu, politiky.

1.1 Církev

Slovo „církev“ je zkratka z „ekklesia Boží“. Ekklesia odpovídá názvu pro společenství – obec, farnost. Ekklesia ve smyslu církevním pochází z řeckého překladu Starého zákona, kdy ekklesia vyjadřuje shromáždění Bohem předem vyvolené skupiny, která se schází okolo Boha jako svého středu. Tím, že prvotní společenství převzalo toto označení, ohlašuje vědomě svůj nárok být tím pravým Božím shromážděním, pravým lidem Božím na konci časů.³

„*Jako si Kristus zamiloval církev a sám se za ni obětoval, aby ji posvětil*“ (Ef 5, 25-26)

V dokumentech II. vatikánského koncilu se píše o ustanovení a uspořádání církve na zemi jako společnosti, která pokračuje v katolické církvi a je řízena Petrovým nástupcem a biskupy ve společenství s ním.⁴ Kristus skrze Ducha svatého ukládá své církvi, aby byla jedna pro svůj původ, dílem jednoho zakladatele,⁵ svatá ve spojení s Kristem, který ji se sebou spojil jako jedno tělo a obdařil ji darem Ducha svatého k Boží slávě,⁶ všeobecná pro přítomnost Krista v ní a pro poslání pro všechny lid⁷ a apoštolská, kdy je založena na apoštolech, tedy svědcích, které Kristus rozeslal, aby střežili a předávali učení svým nástupcům až do jeho druhého příchodu na konci časů.⁸

³ BEDNAŘÍKOVÁ, J. a kol., *Krise a Kairos společenské výzvy*, Praha: Pavel Mervart, 2010, s. 54 – 55, ISBN 978-80-87378-78-6.

⁴ MÁDR, O. a kol., *Dokumenty II. vatikánského koncilu*, Olomouc: Karmelitánské nakladatelství Kostelním Vydří, 202, s. 43, ISBN 80-7192-438-5.

⁵ ČESKÁ BISKUPSKÁ KONFERENCE, *Katechismus katolické církve*, Praha: Zvon, 1995, s. 217, ISBN 80-7113132-6.

⁶ Tamtéž s. 220.

⁷ Tamtéž s. 222.

⁸ Tamtéž s. 228-229.

1.2 Učení církve

Církev skrze své učení hlásá a šíří radostnou zvěst o Bohu, který volá všechny lidi k jednotě a lásce.

Hlásat evangelium mají především biskupové a kněží, kteří jsou zvěstovateli víry a to skrze vedení *učitelského úřadu církve*. Ten je vázán na definitivní povahu smlouvy, kterou Bůh uzavřel v Kristu se svým lidem. Musí zaručit objektivní možnost vyznávat bez omylu ryzí víru, a to bez ústupků z její podstaty. Církvi přislíbená neomylnost přísluší římskému biskupovi, když s konečnou platností vyhláší nauku o víře a mravech jako nejvyšší pastýř a učitel všech věřících.⁹ Také iniciativa laiků je nezbytná, když je potřeba objevit a navrhnout prostředky, jimiž by požadavky křesťanského učení a života pronikly do sociálních, politických a hospodářských skutečností. Jejich prostřednictvím je církev životním principem lidské společnosti.¹⁰

K hlásání křesťanské nauky je používáno různých prostředků. Jde především o kázání, a katechetickou výuku, které zaujímají vždy první místo. Avšak patří k nim i výuka ve školách, na univerzitách, konferencích a různých shromážděních, a také jejího šíření veřejnými prohlášeními zákonných představených při různých příležitostech, tiskem a jinými hromadnými sdělovacími prostředky.¹¹

1.3 Sociální učení církve

Svět, společnost a církev se navzájem prolínají, proto učení a působení církve, zvláště v oblasti sociální patří k neopomenutelným skutečnostem života. Církev si vyhranila právo šířit svoje sociální učení, jakož i učení mravní, pokud to vyžadují základní lidská práva, a to i přesto, že se nikdy neztotožňovala s žádnými politickými zřízeními.

Církev se sociálními tématům věnovala již od prvopočátků, tento rozbor bude však rozveden v další kapitole. Nyní upozorním na prvky, které v dnešní době tvoří sociální učení a pomohou nám sociální učení katolické církve lépe definovat.

⁹ ČESKÁ BISKUPSKÁ KONFERENCE, *Katechismus katolické církve*, Praha: Zvon, 1995, s. 236, ISBN 80-7113132-6.

¹⁰ Tamtéž s. 238-239.

¹¹ ZEDNÍČEK, M. JUDR. ThDr., *Kodex kanonického práva*, Praha: Zvon, 1994, s. 349, ISBN 80-7113-082-6.

W. Ockenfels zdůrazňuje, že se sociální nauka církve vyvíjela v průběhu dějin. Musíme tedy znát dějiny jejího vzniku a působení, abychom ji mohli správně chápat. Církev reaguje na konkrétní dějinné situace a dává orientační odpovědi na ty které sociální otázky. Sociální otázky se objevovaly a objevují tehdy, když v oblasti mezilidských vztahů vzniká duchovní a materiální bída. Pokud tato bída nastane, bude tu i církev, která se bude tomuto úkolu věnovat a snažit se odpovídat na dané závažné sociální otázky společnosti.¹² Církev v novodobých dějinách nepřišla s novým sociálním učením, jen zdůraznila zásady tradičního učení ve změněných podmínkách, a to podle specifík místních a dobových.

Sociální učení církve nezahrnuje jen vědní disciplíny, týkající se lidského bytí, ale i disciplíny normativní. Používá přitom sociálně-filozofických a sociálně-teologických metod. Mnohé přirozené pravdy sociální filozofie a sociální etiky byly výslovně potvrzeny Božím zjevením, dosáhly tedy jistoty, ke které filozofické myšlení nedospělo. V sociálním učení církve se tedy spojuje moment nadpřirozený, moment přirozeně normativní a moment filozofický a vědecký, který zahrnuje psychologii, sociologii, antropologii, etiku,¹³ uvádí J. Bahounek.

V knize *Základy katolíckej sociálnej náuky* vymezuje sociální učení církve F. Škoda. Říká, že sociální učení církve je souhrn poznatků, které církev čerpá ze studia přirozeného zákona a ze zjevení. Touto naukou chce církev ve spolupráci se světskými vrchnostmi vytvořit takovou lidskou společnost, která by co nejlépe odpovídala Božím plánům.¹⁴

Sociální učení církve tvoří jeden celek učení církve, který se rozvětňuje tou mírou, v jaké církev předkládá výklad událostí v průběhu dějin ve světle celkového pojetí slova zjeveného Ježíšem Kristem a za přispění Ducha svatého. Toto učení se stává tím přijatelnější pro lidi dobré vůle, čím více projevuje svou účinnost v počínání věřících.¹⁵

Součástí novodobé sociální nauky, kterou představují převážně sociální encykliky, je i křesťanská sociologie, křesťanská politologie, křesťanská ekonomie aj.

¹² OCKENFELS, W., *Katolícká sociální nauka*, Praha: Zvon, 1994, s. 20, ISBN 80-7111381-8.

¹³ BAHOUNEK, J., *Sociální učení církve*, Brno: Petrov, 1991, s. 6, ISBN 80-8524714-3.

¹⁴ ŠKODA, F. Dr., *Základy katolíckej sociálnej náuky*, Košice: HKR – Hnutie kresťanských rodín, 1991, s. 5, PP-G-45.

¹⁵ ČESKÁ BISKUPSKÁ KONFERENCE, *Katechismus katolíckej církve*, Praha: Zvon, 1995, s. 588, ISBN 80-71113132-6.

Křesťanská sociologie se vymezuje jako soubor poznatků o podstatě a řádu lidské společnosti a kultury, o normách a úkolech, které vyplývají ze společenského založení lidské bytosti, jež jsou použitelné v konkrétních historických podmínkách. Zahrnuje jak disciplíny vědní, týkající se lidského bytí, tak disciplíny normativní, hodnotící. Vychází z toho, že zásady přirozeného práva a pravdy zjevení mají společný základ v Bohu, tedy že se zabývá přirozeným společenským řádem ve vztahu k nadpřirozenému řádu spásy. Hlavním úkolem křesťanské sociologie je zkoumat základy společnosti a kultury ve světle novozákonního zvěstování.¹⁶ Uvádíme ji zde proto, že zachovává základní hodnoty, kterými se zabývá celé sociální učení církve – lidská práva, společné dobro, lidská osoba aj.

Dalším důležitým prvkem je sociální etika, která, na rozdíl od individuální etiky zabývající se morálním jednáním jednotlivce, dává do popředí společenský rozměr lidského jednání. Zabývá se morálním chováním jednotlivců ve společenských institucích. Ptá se na hodnoty toho kterého společenského řádu, které ovlivňují chování jednotlivců. Ptá se i na možné společenské a ekologické důsledky lidského jednání, na něž musí být brán zřetel při mravním rozhodování, aby si člověk mohl své rozhodnutí zodpovědět.¹⁷

Jak tedy definujeme sociální učení a to, čím se církev zabývá? Jde o integrální součást křesťanské nauky o člověku. Nejen o neměnný soubor věčných pravd, ale svědectví o setkávání výzev evangelia s konkrétními společenskými problémy v průběhu dějin.¹⁸ „*Sociální nauka církve se obrací na všechny lidi dobré vůle a nedovolává se jen poslušnosti, kterou víra ukládá křesťanům, žijícím ve spojení s církví. Církev je oprávněna a dokonce povinna kriticky a konstruktivně se vyjadřovat k zásadním hodnotovým otázkám společenského a hospodářského řádu, aniž by dogmaticky předepisovala nějaký konkrétní model. Otázka hranic církevní pravomoci je tím pouze vyslovena, ale nikoli ještě zodpovězena.*“¹⁹ Sociální učení církve se zaměřuje převážně na dobové problémy dané společnosti a snaží se je nejen popsat, ale i najít a předat celé společnosti řešení. Důležitým aspektem v řešení sociálních potřeb společnosti je zjevená pravda, která má spolu s přirozeným právem základ v Bohu.

¹⁶ BAHOUNEK, J., *Sociální učení církve*, Brno: Petrov, 1991, s. 6 - 9, ISBN 80-8524714-3.

¹⁷ OCKENFELS, W., *Katolická sociální nauka*, Praha: Zvon, 1994, s. 64, ISBN 80-7111381-8.

¹⁸ ČESKÁ BISKUPSKÁ KONFERENCE, *Sociální encykliky*, Praha: Zvon, 1996, s. 7, ISBN 80-7113-154-7.

¹⁹ OCKENFELS, W., *Katolická sociální nauka*, Praha: Zvon, 1994, s. 37, ISBN 80-7111381-8.

2 VÝVOJ SOCIÁLNÍHO UČENÍ KATOLICKÉ CÍRKVE

Druhá kapitola bakalářské práce bude věnována pohledu na vývoj sociálního učení církve. Nejprve stručně nastíním celé údobí před i v době biblické. Poté uvedu zásadní období novodobého sociálního učení a jeho vývoje, a to spolu s nástinem společenské situace v daném období a přehledem základních pramenů k této příležitosti sepsaných. Přestože za klíčové období vzniku sociální nauky církve jsou považované novodobé dějiny, přesněji druhá polovina 19. století a sepsání encykliky *Rerum novarum*, vydané v roce 1891 papežem Lvem XIII., získávala církev podněty k analýzám týkajícím se sociálního učení a sociálních témat právě v pramenech starších. Proto považuji na úvod této části za vhodné zmínit i dobu před vznikem novodobého sociálního učení a autory, kteří myšlenky sociálního učení nepřímo ovlivnili, zvláště když se autoři encyklik k těmto význačným představitelům a vývojovým etapám sami odvolávají.

Shrnutí by v žádném případě nemělo postihnout dějiny církve jako takové, ale mělo by pomoci k přesnějšímu porozumění učení církve. Půjde tedy o informativní nástin nikoli vyčerpávající faktum. Sociální a hospodářskou stránku sociálního učení nelze podle mého názoru oddělit, proto se v následujícím výkladu jistě dotknu obou témat. Toto propojení je dáno i tím, že se v průběhu dějin měnil důraz kladený na jednotlivá témata a jejich palčivost v dané době, a to s návazností na aktuální společenskou situaci v oblasti politiky, ekonomiky a sociálních potřeb.

2.1 Sociální učení v tradici církve

Katolická církev vycházející z křesťanské nauky, částečně i z nauky židovské, považuje za své primární poslání zprostředkovat lidem věčnou spásu. Ale nejen to, církev si již od prvopočátku všimla sociálního postavení člověka. Z toho byla, dá se říci, logickým vyústěním služba lidské společnosti na poli sociální pomoci. Příkladem je zřizování sirotčinců, nemocnic, škol aj. již v raném období středověku. Církev tedy velmi výrazně zasahovala a zasahuje do pozemského života člověka a celé společnosti. V rámci své evangelizační a pastorační činnosti pomáhá řešit otázky a problémy sociálního života.

2.1.1 BIBLICKÉ OBDOBÍ

2.1.1.1 Starý zákon

Bible, která je označovaná za „Boží slovo“, předkládá Boží plány, které se vztahují již k tomuto světu pozemskému, nazývanému Boží království. V Bibli můžeme na mnoha místech sledovat důraz kladený na sociální pomoc a sociální otázky, a to nejen k lidem trpícím nedostatkem materiálním – žebráky, hladové, ale také na nemocné.

Již v Mojžíšových deskách obsahujících Boží Desatero, Bůh lidem nařídil:

„Miluj bližního svého jako sám sebe“ (Mk 12, 31)

Toto přikázání je vysloveno kladným způsobem jako povinnost, kterou máme splnit. Ohlašuje následující přikázání – nezabiješ, nesesmilníš, nepokradeš, nevydáš křivého svědectví proti bližnímu svému, která se týkají zvláštní úcty k životu, k manželství, k majetku, k slovu. Jsou jedněmi ze základních kamenů sociální nauky církve.²⁰

Proroci ve Starém zákoně poukazovali na problém nespravedlnosti ve společnosti izraelského národa, na úplatky, utiskování, týrání, žádostivost k cizímu majetku, požadavky na řádně vyplacenou mzdu.²¹

„Nebudeš utiskovat a odírat svého druha. Výdělek dělníka, kterého si najmeš, nezůstane u tebe od rána.“ (Lev 19, 13)

„Běda, kdo svého bližního nutí pracovat zadarmo a jeho výdělek mu nedává. Tvé oči a tvé srdce nezajímá nic než vlastní zisk, prolévání nevinné krve, páchání útisku a křivd.“ (Jer. 22, 13 – 17)

„Když zakolísá bohatý, najde oporu u přátel, upadne-li ubožák, přátelé ho ještě odkopnou. Když boháč zavravorá, podepře ho mnoho pomocníků. Když však chudý zavravorá, ještě ho napadnou.“ (Sir. 13, 21 – 22)

Časté byly i texty týkající se potřebných – vdov, sirotků, jelikož tyto sociální skupiny byly považovány za nejvíce ohrožené.

²⁰ ČESKÁ BISKUPSKÁ KONFERENCE, *Katechismus katolické církve*, Praha: Zvon, 1995, s. 541, ISBN 80-7113132-6.

²¹ MARTINEK, C., *Cesta k solidaritě*, Svitavy: Trinitas, 1998, s. 59, ISBN 80-86036-07-3.

„I přijde lévijec, protože nemá s tebou podíl ani dědictví, a bezdomovec, sirotek a vdova, kteří žijí v tvých branách, a budou jíst dosyta, aby ti Hospodin, tvůj Bůh, žehnal při každé práci, kterou bude tvá ruka konat.“ (Deut. 14, 29)

Dalšími ohroženými skupinami byli staří lidé, cizinci, drobní rolníci, nádeníci.

Odpovědnými za péči o chudé v izraelské společnosti byli nejen králové, ale i dobře situovaní Izraelité. Řada právních opatření, kterými byly – ***Kniha smlouvy*** obsahující sociální předpisy o službě člověku („Žádnou vdovu a sirotka nebudete utiskovat. Jestliže je přece budeš utiskovat a oni budou ke mně úpět, jistě jejich úpění vyslyším.“ (Ex 22, 23), ***Deuteronomium*** s celou řadou sociálních předpisů a ***Kniha svatosti*** formulující příkázání lásky k bližnímu.²²

2.1.1.2 Nový zákon

Nový zákon tvoří především život a skutky Ježíše Nazaretského, který se podle učení církve zrodil pro lidstvo a jeho vykoupení. Ve svých promluvách a skutcích Ježíš Kristus projevoval sociální citění a starost o sociální postavení člověka. Ujímal se a vybízel k angažovanosti pro ty nejubožejší, bránil jejich lidskou důstojnost a práva proti každému druhu zla, jak nehmotnému – představovanému především osaměním, tak hmotnému – projevujícím se hlavně v chudobě a nemoci. Ježíš Kristus nabádal k solidaritě vůči všem bez rozdílu – ženám, nemocným, hříšníkům.

„Pojďte ke mně všichni, kdo se namáháte a jste obtíženi břemeny, a já vám dám odpočinout. Vezměte na sebe mé jho a učte se ode mne, neboť jsem tichý a pokorného srdce. A naleznete odpočinutí svým duším. Vždyť mé jho netlačí a břemeno netíží.“ (Mt 11, 28 – 30)

Ježíšovo poukazování na pravou důstojnost člověka, rovnost mužů a žen, národností, ras, kultur i sociálního postavení²³ je příkladem pro samotnou církev, která spojila svou evangelizaci se sociální péčí o člověka. Činnost církve na poli sociálním po vzoru právě Ježíše Krista patří k fenoménům jejího působení.

²² Péče o chudé jako zvláštní závazek společenských elit se objevuje již ve staroorientálních kulturách, kterými byly například Sumer či Egypt

²³ MARTINEK, C., *Cesta k solidaritě*, Svitavy: Trinitas, 1998, s. 61, ISBN 80-86036-07-3.

2.1.2 DOBA OD PRVNÍCH KŘEŠŤANŮ DO DOBY RERUM NOVARUM

2.1.2.1 První křesťané

Novozákonní texty zvou k Ježíšovu následování a spoluúčasti na hlásání Božího království. Již v prvních stoletích našeho letopočtu se začaly vytvářet křesťanské sbory, které kráčely ve stopách Ježíše Krista projevujících se ve skutcích tělesného a duchovního milosrdenství.

V prvním období křesťanů vznikaly apoštolské obce, vyznačující se společným používáním majetku. Majetní křesťané majetek rozprodávali nebo vkládali do společného ku prospěchu celého společenství. Ve společenství byla vyzdvihovaná rovnost a bratrství, tedy i vzájemná solidarita. Tato idea se však neobešla bez problémů, což dokládá text:

„Když vy se však shromažďujete, není to už společenství večeře Páně: každý se dá hned do své večeře, a jeden má hlad, druhý se opije. Což nemáte své domácnosti, kde byste jedli a pili? Či snad pohrdáte církví Boží a chcete zahanbit ty, kteří nic nemají?“ (1 Kor. 11, 20 - 22)

Brzy se však vytvořily pevné organizace křesťanských obcí, ve kterých se rozvinula pevná struktura s propracovanou církevní hierarchií, kdy v čele stáli biskupové.

2.1.2.2 Doba augustiniánská

Doba uznání křesťanství jako svobodného náboženství, těsnější spojení církve a státní moci, to vše mělo za následek posílení zodpovědnosti za sociální péči o občany celé říše. V těchto nových podmínkách se mohly pomalu proměňovat struktury společnosti v evangelijním duchu. Císař Konstantin zreformoval právní řád v křesťanském duchu mírnosti, kdy například zrušil mučení dlužníků, prodej dětí, chudé u soudu zastupovali tzv. obhájci chudých, uplatnil i křesťanskou etiku v zákonech týkajících se manželství a pozvedl roli ženy – muž ji nemohl jen tak opustit, žena mohla uplatnit zákonné nároky vůči muži.²⁴

V raném středověku se sociální problémy přesouvají do venkovských obcí. Od 6. století se, a to nejdříve ve Francii, vytvářejí venkovské církevní struktury – farnosti sídlící v hradištních panstvích, ve kterých feudál živil biskupa ze svého majetku. Vznikaly také

²⁴ MALÝ, R. Dr., *církevní dějiny*, Olomouc: Matice cyrilometodějská, 2001, s. 52, ISBN 80-7266-083-7.

mnišské řády, které cítily odpovědnost za chudé na svém území, a tak se z jejich klášterů stávaly přirozené pastorační centra právě pro vesnické obyvatelstvo.²⁵

Již v prvních staletích začínají psát křesťanští autoři. Ti nejvýznamnější, které zde uvedu, vycházeli při svých formulacích křesťanské teologie z antického filozofického myšlení zvláště z děl slavného Aristotela a Platona. Ideje těchto myslitelů se křesťanští teologové snažili uvést do jednoty s vírou.

Významným teologem tohoto období byl sv. Ambrož, který položil základy myšlenky nezávislosti církve. Tyto teze se rozvíjely i v pozdějších staletích. Sv. Ambrož byl ale též velmi oblíbený u prostých lidí, a to pro své sociální citění. Věnoval se praktickým problémům, charitě. Prohlašoval, že bohatství je zlo, protože je soustředěno v rukou několika málo jedinců, přestože je dáno Bohem všemu lidu.²⁶

K této myšlence se přikláněl i žák sv. Ambrože sv. Augustin. Ten čerpal i z myšlenek Platonových. Ve spisu *O Boží obci*, ve které sv. Augustin rozvádí teorii dvou států – Božího a pozemského, vysvětluje obraz světa idejí a smyslové skutečnosti, kde Boží stát je ten pravý, dokonalý a věčný, kdežto svět pozemský je vládou zla a hříchu.²⁷ Zde můžeme vidět podobnost s Platonovým zobrazením jeskyně. Augustinova práce nebyla jen na poli teoretickém, jehož výsledkem bylo sepsání mnoha děl, ale i působení praktické, které odpovídalo na krizi jeho doby. Působil jak na poli charitativním, pro pomoc potřebným, tak také na poli politickém, kdy vyvíjel aktivity pro zlepšování sociální spravedlnosti ve společnosti.

2.1.2.3 Vrcholná scholastika

Zatímco doba augustiniánská čerpala z učení Platona a novoplatonismu²⁸, doba vrcholné scholastiky čerpala z učení Aristotela a jeho pojetí bytí a příčiny. Církev v této době rozvíjí ve své nauce a sociální praxi principy a návody obsažené v evangeliu a snaží se o jejich zdokonalení v duchu spravedlnosti a lásky.²⁹

²⁵ MALÝ, R. Dr., *církevní dějiny*, Olomouc: Maticе cyrilometodějská, 2001, s. 82, ISBN 80-7266-083-7.

²⁶ FRANZEN, A., *Malé církevní dějiny*, Praha: Zvon, 1992, s. 70 - 71, ISBN 80-7113-008-7.

²⁷ STÖRING, H. J., *Malé dějiny filosofie*, Praha: Zvon, 1992, s. 169, ISBN 80-7113-058-3

²⁸ Novoplatonismus je poslední ucelený systém antické filozofie, který vznikl koncem 2. století a trval do století 6. Nejedná se jen o obnovení Platónovy filozofie, ale o systém, který vedle platónské filozofie s velkou spekulativní silou shrnuje také ostatní hlavní směry antické filozofie (s výjimkou epikureismu), jakož i náboženské a mystické myšlení, a to i orientální.

²⁹ MARTINEK, C., *Cesta k solidaritě*, Svitavy: Trinitas, 1998, s. 62, ISBN 80-86036-07-3.

Prvním teologem, který rozpracoval Aristotelovo dílo, byl teolog Albert Veliký. To, co přinesl nového je ukryto ve výroku: „*Stvoření znamená per definitionem, věcem je uděleno vlastní bytí opravdu jako jejich vlastnictví, vědí též, že Boží díla vůbec neuchopíme, ledaže je pojmem jako ony samy (secundum quod huiusmodi sunt).*“ Požaduje od teologa, aby si zpřítomnil vědecké i filozofické vědění své doby a ovládl je.³⁰

Pokračovatelem a žákem Alberta Velikého byl sv. Tomáš Akvinský, který ovlivňoval, a stále ještě dnes ovlivňuje svými myšlenkami mnohé teology i filozofy. Sv. Tomáš rozpracoval Aristotelovy myšlenky hlouběji než jeho předchůdce. Obecně byl Aristoteles v Tomášově době vykládán tak, že hlavní je filozofie a víra je jen doplněk. Sv. Tomáš proti tomu vystoupil a hájil tezi, že jsou dva prameny poznání, jedním je lidský rozum a druhým víra. Oba prameny jsou však zdroji pravdy a nemohou si vzájemně odporovat. On tedy oba tyto směry koordinoval. Ve svých dílech, Sumách, se věnoval nejen filozofii, teologii, ale vyslovoval se i k otázkám politiky, etiky a mravnosti.

Sv. Tomáš Akvinský přehodnotil i pojetí sv. Augustina, že majetek je zlem. Podle sv. Tomáše materiální nadbytek není projevem zla, ale je určen k solidaritě. Blaho celku považuje za ušlechtilější než blaho jednotlivce. Zdroje země jsou určené pro všechny lid, kde lidé jsou hlavní hodnotou, ne prostředky. Toto vyjadřuje podle sv. Tomáše obecné dobro.³¹

2.1.3 NOVODOBÉ SOCIÁLNÍ UČENÍ CÍRKVE

Sociální nauka se plně rozvinula v *devatenáctém století*, v době kdy bylo evangelium konfrontováno s nově strukturovanou společností, novou výrobou, novým pojetím společnosti, státu, autority, novými formami vlastnictví a práce. Církev posuzuje oboje, hospodářské i společenské otázky současně, vyžadují-li to základní práva lidského jedince nebo spása. V řádu morálky se církev zajímá o stránky obecného blaha a snaží se oživovat správné postoje k pozemským statkům i ve společensko-hospodářských vztazích.³² Rozvoj církevní

³⁰ PIEPER, J., *Scholastika osobnosti a náměty středověké filosofie*, Praha: Vyšehrad, 1993, s. 91, ISBN 80-7021-131-8

³¹ SEDLÁČEK T., *Ekonomie dobra a zla*, Český Těšín: FINIDR, 2009, s. 92, ISBN 978-80-903944-3-8.

³² MARTINEK, C., *Cesta k solidaritě*, Svitavy: Trinitas, 1998, s. 73, ISBN 80-86036-07-3.

nauky v hospodářských i společenských záležitostech dosvědčuje trvalou hodnotu učení a zároveň pravý smysl její vždy živé a čínorodé tradice.³³

2.1.3.1 *Doba Rerum novarum – společenská situace období 19. století*

Od konce středověku se v Evropě rozvíjí ekonomický systém zvaný *kapitalismus*, kdy výrobní prostředky jsou v soukromém vlastnictví, většina obyvatel výrobní prostředky nevládní, nýbrž vykonává práci za mzdu. Hnací silou hospodářských procesů je snaha producentů rozmnožit vlastní kapitál. Z důvodu nutnosti zvyšovat nadhodnotu, velmi roste produktivita práce, vznikají nové společnosti. Podle *M. Webera* je snaha dosáhnout zisku přítomna v dějinách dávno. V kapitalismu je však tohoto zisku dosahováno svobodnou námezdní prací, racionálním řízením podniků, vědeckým zpracováním faktorů ovlivňujících výrobu a aplikaci výsledků exaktních přírodních věd ve výrobě. Weber si všímá též role protestantské etiky, která přispěla k rozvoji ducha kapitalismu.³⁴

Kapitál je poznamenán vnitřními protiklady – výroba a cirkulace zboží nejsou plánovány, dochází tedy k cyklickým krizím. Organizuje se dělnická třída. Kapitalismus tak vytváří podmínky pro svůj vlastní zánik.³⁵

Díky vlivu kapitalismu, který byl podpořen industrializací společnosti, zažil západní svět v 19. století velikou proměnu. Změny se uskutečnily na poli hospodářském, kdy tradiční výrobní struktura postavená na zemědělství a řemeslné práci začala ustupovat novému hospodářskému systému, založenému na průmyslu. Toto stále pevnější zakotvení průmyslu v hospodářství států, změnilo pracovní zařazení obyvatel, kdy se z feudálního rolníka stává dělník, jehož kapitálem je pouze vlastní práce, za kterou dostává od zaměstnavatele mzdu. Změny nastaly i na poli společenském a sociálním. Doba industrializace se vyznačovala odchodem lidí z venkova do měst, která se transformovala, stávala se centry obchodu a průmyslu. Ve městech byl i lepší přístup ke vzdělání, zdravotní péči. Ale na druhou stranu se vytváří statut nukleárních rodinných celků, což vedlo k většímu odcizení a anonymitě ve

³³ ČESKÁ BISKUPSKÁ KONFERENCE, *Katechismus katolické církve*, Praha: Zvon, 1995, s. 217, ISBN 80-7113132-6.

³⁴ LUŽNÝ, D., *Náboženství a moderní společnost: sociologické teorie modernizace a sekularizace*, Brno: Masarykova univerzita, 1999, s. 44, ISBN 80-210-2224-8.

³⁵ JANDOUREK, J., *Sociologický slovník*, Praha: Portál, 2007, s. 119 – 120, ISBN 978-80-7367-269-0.

společnosti. Vlivem modernizace a racionalizace společnosti v 18. – 19. století můžeme též pozorovat fenomén sekularizace západní Evropy.

Francouzský katolický sociolog *G. Le Bras* vyvozoval příčinu probíhajícího procesu sekularizace v tehdejší společnosti právě vlivem migrace obyvatel do měst, což zapříčinilo rozpad tradičních lokálních struktur, které k religiozitě přímo nutily.³⁶

V této době se dostávají na scénu nové společenské, politické i ekonomické ideologie. Jednou z nich je *liberalismus*, který vzniká jako reakce na absolutismus a feudalismus. Liberalismus jako politická ideologie přiznávající státní moci pouze omezené funkce (soudnictví, obrana, policie), zdůrazňuje individuální práva, především právo na život, svobodu a vlastnictví, a věří v neomezený systém *laissez-faire*.³⁷ Tato ideologie vyznává možnost společenského pokroku a blaha pro co největší počet lidí. Jeho východiskem se stává neomezená vnější svoboda jednotlivce, rovnost jedinců před zákonem, na poli hospodářském svobodnou soutěží tržních sil, stát by měl být v pravomoci lidu a jednotlivci by se měli na utváření politiky ve státě podílet. Dále by mělo být vyžadováno omezení dělení státní moci mezi privilegované vrstvy.³⁸

Církev však bere tuto teorii, která dělá ze zisku výlučné pravidlo a poslední cíl hospodářské činnosti, za mravně nepřijatelnou. Systém, který obětuje základní práva jednotlivce a skupin kolektivní organizaci výroby, odporuje důstojnosti člověka. Vše, co snižuje osoby na pouhé nástroje zisku, zotročuje člověka, vede ke zbožňování peněz a přispívá k šíření ateismu.³⁹

„Nemůžete sloužit Bohu i mamonu“ (Mt 6,24)

Politická a společenská situace té doby již nekorespondovala s rychlým rozvojem hospodářství, proto docházelo k mnoha nepokojům, což vedlo k vlnám revolucí po celé Evropě. Důvodem nepokojů byla i dělnická otázka, kde dělníci byli vydáni na milost a nemilost zaměstnavatelům. Nebyla limitovaná pracovní doba, platy dělníků nedostačovaly ani exis-

³⁶ LUŽNÝ, D., *Náboženství a moderní společnost: sociologické teorie modernizace a sekularizace*, Brno: Masarykova univerzita, 1999, s. 23, ISBN 80-210-2224-8.

³⁷ JANDOUREK, J., *Sociologický slovník*, Praha: Portál, 2007, s. 142, ISBN 978-80-7367-269-0.

³⁸ MAŘÍKOVÁ H., PETRUSE M., VODÁKOVÁ A. a kol., *Velký sociologický slovník*, Praha: Karolinum, 1996, s. 570, ISBN 80-7184-164-1.

³⁹ ČESKÁ BISKUPSKÁ KONFERENCE, *Katechismus katolické církve*, Praha: Zvon, 1995, s. 588 - 589, ISBN 80-7113132-6.

tenčnímu minimu rodiny. V tvrdých podmínkách musely pracovat i ženy a děti, což do té doby nebylo běžné.

Do dělnických hnutí začaly postupně pronikat vlivy socialismu. Pomohla tomu i hospodářská krize roku 1873, která se projevila nezaměstnaností a snižováním mezd. Marxistický socialismus se snažil reflektovat negativní prvky kapitalismu. S myšlenkou rovnostářství se *marxismus* objevuje právě v době revolučního období, kdy mnoho dělníků zakoušelo bídu kapitalisticky smýšlejících zaměstnavatelů. Podle *Marxe* probíhá ve společnosti nesmiřitelný třídní boj mezi kapitalisty a dělníky. Myšlenkou marxismu bylo vytvořit centrální hospodářský systém, který spravuje stát, žádá odstranění soukromého vlastnictví, vytvoření beztřídní společnosti, ve které budou všichni užívat všeobecného blahobytu. Musí se však podotknout, že z člověka se zde stává druhová bytost.⁴⁰

V roce 1848 vydává Svaz komunistů *Manifest komunistické strany*, který hlásá, že ze všech tříd, které stojí proti buržoazii, je skutečně revoluční třídou jen proletariát. Ostatní třídy s vývojem velkého průmyslu upadají a zanikají, proletariát je však jeho nejvlastnějším produktem. Proletář nemá vlastnictví, jeho poměr k ženě a dětem nemá už nic společného s buržoazními rodinnými vztahy, moderní průmyslová práce, moderní jařmo kapitálu na celém světě, setřely z něj všechny národní charakter. Zákony, morálka, náboženství jsou pro něj jen buržoazní předsudky, za nimiž se opět skrývají jenom buržoazní zájmy.⁴¹ Komunistický manifest se spolu s francouzskou Deklarací lidských práv stává revoluční listinou.

Církev však odmítla totalitní a bezbožné ideologie spojené s komunismem nebo socialismem a jejich utopické myšlenky vytvořit ráj na zemi, který vede, de facto, k popření svobody jednotlivce.⁴²

Řízení hospodářství pouze prostřednictvím centrálního plánování převrací společenské svazky v jejich základech. Řízení prostřednictvím pouhého tržního zákona porušuje sociální spravedlnost, protože existuje mnoho lidských potřeb, které nemají přístup na trh. Proto

⁴⁰ LUŽNÝ, D., *Náboženství a moderní společnost: sociologické teorie modernizace a sekularizace*, Brno: Masarykova univerzita, 1999, s. 26, ISBN 80-2102224-8.

⁴¹ MARX, K., ENGELS, B., *Manifest komunistické strany*, Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1972, s. 24-25, ISBN 14-152-88.

⁴² ČESKÁ BISKUPSKÁ KONFERENCE, *Katechismus katolické církve*, Praha: Zvon, 1995, s. 589, ISBN 80-7113132-6.

je podle církve nutné dávat přednost rozumnému usměrňování obchodu a hospodářského podnikání podle správné stupnice hodnot a vzhledem k obecnému blahu.⁴³

V církvi patřil mezi největší zastánce dělnictva a hospodářských otázek německý *biskup Ketteler*. Zasazoval se o to, aby se dělníci organizovali a mohli tak získat potřebný vliv ve společnosti. Již v roce 1864 vybízel k založení dělnických odborů. Neohroženě se zasazoval o zvýšení dělnické mzdy, zkrácení pracovní doby, zachování nedělního klidu a zákaz těžké práce žen a dětí.⁴⁴ Tvrdě a nekompromisně odmítal jak kapitalistický liberalismus, tak i marxistický socialismus. Už v adventním kázání r. 1848 řekl o liberalismu následující: „Dnes všude slyšíme slovo svoboda. Mnozí si ji ale vykládají jako svobodu od mravních zákonů a Božích přikázání. Zvláště ti, kteří se věnují podnikání, často popírají platnost mravního zákona, jako by se jich nauka o ctnostech a hříších netýkala. Podle jejich vlastních zákonů, které opovážlivě a drze povýšili nad zákony Boží, jsou loupež, krádež, podvod a nekázeň dobrem a nikoli zlem“, dále pokračuje o socialistickém ateismu: „Důsledkem této svévole je, že jiní zase přicházejí s naukou o člověku, který nesmí nad sebou trpět žádného Boha jako zákonodárce a vůbec nikoho, kdo hovoří s Boží autoritou.“⁴⁵

Dalším významným reformátorem 19. století byl opět Němec, katolický kněz A. Kolping, který se věnoval sociálnímu postavení mládeže ve společnosti. Jeho cílem bylo vychovávat z mladých lidí zodpovědné křesťany jak v povolání, tak v rodině i společnosti. Uvědomoval si, že je potřeba i pracujících laických apoštolů. Byl přesvědčen, že církev dává člověku potřebnou sílu k práci pro dobro společnosti.

Mezi další významné osobnosti této doby katolický politik, kníže K. J. Löwestein, který roku 1883 na svém zámku v Boru u Tachova uspořádal setkání společenských představitelů k řešení otázek dělnictva a řemeslníků. Výsledkem jednání bylo vydání tzv. *Borských tezí*. Komitét se na sjezdu usnesl na těchto tezích: Teze o dělnické otázce a Teze o otázce řemeslnictva. Teze o dělnické otázce kladla důraz na vznik pracovních smluv. Smlouva by měla mít právní základ a měla by obsahovat výši mzdy, která by měla odpovídat spraved-

⁴³ ČESKÁ BISKUPSKÁ KONFERENCE, *Katechismus katolické církve*, Praha: Zvon, 1995, s. 589, ISBN 80-7113132-6.

⁴⁴ MARTINEK, C., *Cesta k solidaritě*, Svitavy: Trinitas, 1998, s. 63, ISBN 80-86036-07-3.

⁴⁵ MALÝ R., TE DEUM *Biskup Ketteler Antiliberal a obránce dělnictva*, čl. 5, květen 2009 [online]. [cit. 2013-03-12]. Dostupné z: <http://www.tedeum.cz/3_2009/biskup_ketteler_maly_032009.htm>

livému ohodnocení konané činnosti. Mzda by měla dále být základem pro zajištění existence, udržení rodiny a zdrojem úspor.

Teze o otázce řemeslnictva bránila hrozícímu rozpadu řemeslné výroby povinným zakládáním cechů, spolků, komor aj. Jejich úloha by měla spočívat ve stavovském uvědomění, poctivé výrobě, péči o trpící nouzi a dalším vzděláváním v oboru. Podle této teze by se měl o základní odborné školství starat stát, dále by měl mít na starost o odbytu výrobků, vypisování nabídek práce, dohled nad dodržováním nedělního klidu aj. Toto setkání ukázalo katolické církvi nový směr v otázkách sociálních.⁴⁶

Do takto rozbouřené společnosti vstupuje církev se svojí sociální naukou, která se od této doby formuluje do oficiálních vyjádření papežských listů a encyklik.

Encyklika *Rerum novarum* (O nových věcech)⁴⁷

První encyklika *Rerum novarum* vydaná v roce 1891 může působit jako opožděná reakce, přece jen, Komunistický manifest vydaný roku 1848 získal mnoho dělnických hnutí na svoji stranu, a poskytl příčinu mnohým revolucím a nepokojům. Ale jak už jsem zmínila, encyklika RN je reakcí na přetvářející se společnost a nově vznikající problémy, které byly charakterizované novými formami vykořisťování, a také nástupem revoluční ideologie marxistického socialismu. Církev cítila odpovědnost za člověka jako jedince, a tak k sociálním otázkám doby zaujala v roce 1891 oficiální postoj sepsaný právě v encyklice RN, ve které papež Lev XIII. čerpal ze zásad evangelia a poukazoval na negativní vývoj společnosti.

Papež viděl nutnost k řešení *dělnické otázky* a požadoval spolupráci mezi podnikateli a dělníky. Žádal pro dělníky spravedlivou mzdu, jelikož ta je jejich jediným soukromým majetkem. Připomněl i přítomnost lidské důstojnosti, kdy člověk nesmí být vykořisťován. Mzda by mu měla být vyplácena, a to nejen podle ideologie liberalismu, která konstatuje, že každý má být oceňován jen podle svých pracovních schopností. Jedinec by měl být brán jako mravní osobnost s konkrétními potřebami.

⁴⁶ VYMĚTALÍK B. JUDr., Borské teze [online]. [cit. 2013-05-16]. Dostupné z: <<http://farabor.ic.cz/uvodni-stranka/borske-teze/>>

⁴⁷ ČESKÁ BISKUPSKÁ KONFERENCE, *Sociální encykliky*, Praha: Zvon, 1996, s. 19 - 56, ISBN 80-7113-154-7.

Lev XIII. také hájil *soukromé vlastnictví* před rovnostářstvím. Tvrdil, že bez soukromého vlastnictví by ve všech vrstvách společnosti nastaly změny a zmatky, ze kterých by plynulo tvrdé otroctví občanů. Dokořán by se otevřely brány nevraživosti a nesvárů. Domnělá rovnost, volnost a bratrství by nebyla ničím jiným než stejnou bídou a nedůstojným postavením všech bez rozdílů.⁴⁸

Pojem *obecné dobro a spravedlnost* spojuje Lev XIII. s úlohou státu. Starost státu o obecné dobro musí být nejen nejvyšším zákonem, ale i veškerým jejím smyslem a účelem.⁴⁹

Dalším z podstatných témat byla otázka vytvoření svépomocných institucí, dělnických spolků, vytvořených hlavně pro pomoc potřebných dělníkům, vdovám a sirotkům. Tyto spolky by měly být chráněny a podporovány státem.

RN kromě svého konkrétního a praktického obsahu znamenala začátek pro další budování a rozvoj sociální nauky, která ve světle evangelijní radostné zvěsti a na základě sociálních principů napomáhá organizovat spravedlivý společenský pořádek. Avšak musím podotknout, že encyklika RN nebyla v té době přijata s jásotem. Hierarchie katolické církve byla v mnoha zemích silně spjata s tradičními monarchiemi, a tak nebyla vyvinuta iniciativa k realizaci myšlenek encykliky. Tehdejší povědomí, že sociálně politické záležitosti nepatří do kompetence církve, snižovalo možnost uvést sociální myšlenky do praxe. Encyklika neoslovila ani většinu dělnictva.⁵⁰

2.1.3.2 *Období mezi válkami*

Jak jsem uvedla výše, vize řešení sociálních otázek, které nabídlo RN se v dalším vývoji společnosti neuskutečnilo. Rozvinula se konfliktní třídní společnost mezi mocensky silným kapitálem a organizovanou prací. K potlačení společenských konfliktů do pozadí mohla pomoci I. světová válka, avšak po jejím konci došlo k obnovení problémů v otázkách vlastnictví, mzdy aj.⁵¹ A nejen to, v Itálii a Německu se začaly formovat a ujímat se moci nové politické ideologie – fašismus a nacismus, kterým nahrávala hospodářská krize v roce 1929. Období krize poskytlo příležitost k sepsání další sociální encykliky.

⁴⁸ ČESKÁ BISKUPSKÁ KONFERENCE, *Sociální encykliky*, Praha: Zvon, 1996, s. 31 - 32, ISBN 80-7113-154-7.

⁴⁹ Tamtéž, s. 42 - 43.

⁵⁰ MARTINEK, C., *Cesta k solidaritě*, Svitavy: Trinitas, 1998, s. 69 – 70, ISBN 80-86036-07-3.

⁵¹ Tamtéž, s. 70.

Encyklika *Quadragesimo anno* (Čtyřicátého roku)⁵²

Dalším motivem k sepsání encykliky *Quadragesimo anno* papežem Piem XI. bylo 40. výročí od vydání encykliky RN.

Nejdůležitějším počinem QA jsou jasně formulované principy, které byly v RN jen naznačeny. Jsou jimi vlastnické právo, kapitál a práce, spravedlivá mzda aj.

Jednotlivec i stát mají práva a povinnosti vůči vlastnictví. Právo na soukromé vlastnictví bylo lidem uděleno od samého Stvořitele, proto, aby se mohli starat o sebe a své rodiny, aby pomocí této instituce statky, které Stvořitel určil pro veškeré lidstvo, tomuto účelu opravdu sloužily.⁵³ Papež se dále vyjadřuje k povinnostem plynoucím z vlastnictví přebývajících příjmů, dále k právním důsledkům vlastnictví.

Co se týče kapitálu a práce, QA mluví o tom, že oba tyto činitele musí být ve vyváženém a náležitém řádu, jinak může docházet k protiprávnímu nároku kapitálu a nespravedlivému nároku práce. Lidská práce má společenskou a individuální povahu, podle které se má stanovit výše mzdy. Spravedlivá mzda má sloužit k pokrytí životních potřeb dělníka i jeho rodiny. Výše mzdy musí být přiměřená obecnému hospodářskému zájmu, proto nesmí být vymáhaná mzda příliš vysoká.⁵⁴ Je zde tedy zmíněna i zásada spravedlivého rozdělení výnosů vedoucí k zabezpečení obecného prospěchu a dobra celé společnosti.

I když v RN byl pojem *subsidiarita* zmíněn, poprvé v encyklice QA byl definován. Důležitost vymezení pojmu byla podnícena jako reakce na zmiňovanou vládu fašismu a nacismu. V těchto politických systémech byla moc centralizovaná do rukou státu, což vedlo k omezení plnosti společenského života, kdežto subsidiarita má vést k celistvosti sociálního řádu.

Čím dokonaleji bude ve státě zásada subsidiarity zachována, tím lepší a šťastnější budou poměry ve státě.⁵⁵

⁵² ČESKÁ BISKUPSKÁ KONFERENCE, *Sociální encykliky*, Praha: Zvon, 1996, s. 57 - 111, ISBN 80-7113-154-7.

⁵³ Tamtéž, s. 76.

⁵⁴ Tamtéž, s. 85 - 86.

⁵⁵ Tamtéž, s. 88.

Dalším specifikem QA je příklonění Pia XI. ke korporativnímu uspořádání společnosti a vytvoření celospolečenského řádu. Papež se zamýšlí nad vytvořením nového systému společenského řádu, a to s reakcí na vznikající zlověstně vyhlížející struktury. Předkládá otázku, proč nevyužít toho co známe – stavovství, a ono můžeme přizpůsobit současným potřebám. Příklon ke stavovskému uspořádání papež tedy nevidí v návratu ke starým časům, ale navrhuje, aby byly dané principy vhodně přizpůsobené současné době.

Poslední část QA je věnována změnám, ke kterým došlo od dob Lva XIII. Je zde upomínáno na moc, soustředěnou v rukou jen několika málo vyvolených, na neetické chování v oblasti finančnictví a peněžnictví. Ve vývoji se také ukázalo, že kapitalistické důsledky volné soutěže nastolily bezcitnost a chtivost, proto je vyžadovaná pomoc veřejné státní instituce ve shodě s obecným dobrem, podle zásad sociální spravedlnosti.

A jaké nastaly proměny v ideologii socialismu od dob papeže Lva XIII.? Papež Pius XI. rozděluje socialismus na dva směry. Radikální formu, která je charakterizovaná komunismem a formu umírněnější, která se přiklání a přibližuje k pravdám, které vyznává i křesťanská tradice. Pronikání socialistické ideologie jde vidět i ve výchově té doby. Tak jako většina ideologií i socialismus sdružuje kolem sebe mládež s cílem vychovat „pravého následovníka“. Pius XI. však upozorňuje na morální devastaci zapříčiněnou touhou po materiálních dobrech, nepoctivosti a chtivosti, což připisuje právě vlivu socialistické výchovy. Proto vybízí k obnově křesťanského ducha a k obnově mravní. Dále nabádá k výchově apoštolských dělníků, kteří mají smysl pro spravedlnost, obezřetnost, umírněnost a jsou proniknutí Kristovou láskou.⁵⁶

2.1.3.3 Období II. Vatikánského koncilu

Po druhé světové válce se začíná válkou poničená civilizace znovu obnovovat. Hospodářství roste. Avšak zároveň bipolárně rozdělený svět, tzv. studenou válkou, na „Východ“ a „Západ“ přinesl v období 60. let další významné změny ve společnosti. Na poli politickém došlo k uvolnění, uskutečnila se např. dekolonizace Afriky. Pozvolná změna postoje k rasové segregaci a omezování práv určitých sociálních skupin, začíná se spojovat svět v jeden globální celek. Společnost je hospodářsky nasycena. Na druhé straně jaderné zbro-

⁵⁶ ČESKÁ BISKUPSKÁ KONFERENCE, *Sociální encykliky*, Praha: Zvon, 1996, s. 97 - 98, ISBN 80-7113-154-7.

jení postavilo lidstvo před základní existenční otázky. Odpovědí a jedním z východisek byl rozvoj pacifismu a vznik hnutí hippies v USA.

Církev v této době obrací pozornost k obnově svého vnitřního života a ke službě společnosti. Otevírá se světu a přijímá lidskou společnost na cestě k integraci. Putujícím lidstvu chce sloužit jako nositelka poselství spásy. Schvaluje vše, co je dobré v dynamismu, zejména směrem k jednotě, k procesu zdravé socializace, hospodářské a státní integraci atd. Církev se neváže na žádnou strukturu lidské společnosti, a tak může být pojátkem různých lidských skupin. Mnozí moderní autoři označili sociální nauku za „sociální personalismus“, kdy lidská osoba přirozeně stojí vždy ve středu křesťanského sociálního řádu. Člověk je vyzdvihován nejen jako individuum, jak tomu bylo před II. vatikánským koncillem, ale je též zařazen ve vlastních sociálně-kulturních strukturách, vyznačujících se samostatností a určitou svébytností. Stáváme se zde tedy svědky zrodu integrálního humanismu, kdy člověk definuje svou odpovědnost vůči svým bratřím a dějinám i budoucím časům (např. pohled na životní prostředí). I kategorie Boží lid má sociologický ráz, kdy vytvoření církevního společenství vyžaduje zapojení se do hierarchického společenství, které závisí na stupni pout k církvi: stupeň zapojení se do hierarchie, víry, lásky.⁵⁷

V této době Jan XXIII. svolává ze své vlastní iniciativy koncil⁵⁸, nazývaný II. vatikánský koncil.⁵⁹ Hlavní myšlenkou bylo posílit život a soudržnost církve. Hlavním cílem měl být rozvoj katolické víry, obnova křesťanského života věřících, modifikace církevních disciplín k požadavkům doby.⁶⁰

Encyklika Mater et Magistra (Matka a učitelka)⁶¹

Během II. vatikánského koncilu, v roce 1961, vydává papež encykliku *Mater et Magistra*. Jednou z myšlenek v této encyklice je přiblížit sociální učení církve laické veřejnosti. I

⁵⁷ Bahounek, T. J., Sociální učení církve, Sdružení přátel bl. Hyacinta M. Cormiera, Brno: Petrov, 1991, [online]. [cit. 2013-05-19]. Dostupné z: <<http://www.cormierop.cz/SOCIALNI-UCENI-CIRKVE.html>>.

⁵⁸ Koncil – ekumenické, všeobecné shromáždění církevních biskupů z celého světa a je potvrzen či přijat Petrovým nástupcem

⁵⁹ II. Vatikánský koncil byl oficiálně zahájen 29. 6. 1959, ukončen 8. 12. 1965

⁶⁰ FISCHER-WOLLPERT, R., *Malý teologický slovník*, Praha: Zvon, 1995, s. 82, ISBN 8071131245.

⁶¹ ČESKÁ BISKUPSKÁ KONFERENCE, *Sociální encykliky*, Praha: Zvon, 1996, s. 113 - 174, ISBN 80-7113-154-7.

proto se v prvních dvou částech zaobírá encyklikou RN a dává jí tzv. „nový kabát“, právě aby učení církve bylo přiblíženo „všem lidem dobré vůle“.⁶²

V třetí části jsou rozebírána nová a aktuální témata, kterými jsou sociální otázka mezi vrstvami společnosti, zvyšující se množství sociálních vztahů, které získávají celosvětový rozměr. Papež nabádá ke spravedlnosti mezi hospodářsky nerovnoměrně rozvinutou společností i celými národy a ke spolupráci na celosvětové úrovni.

Jde o první encykliku, ve které najdeme stanovisko k otázce *rozvojových zemí*. Ty se často vyznačují osobitými rysy, proto když průmyslově vyspělé země těmto potřebným zemím poskytují pomoc, musí znát jejich osobitost, dbát na ni a mít se na pozoru, aby jim při poskytnutí pomoci nevnucovaly svůj vlastní způsob života. Je tedy nezbytným a spravedlivým požadavkem, aby státy poskytující technickou a finanční pomoc tak činily vůči rozvojovým zemím nezištně a bez panovačných záměrů, a to tak, aby tyto země mohly jednou samy realizovat svůj hospodářský a sociální rozvoj.⁶³

S rozličným stupněm hospodářského rozvoje v různých částech světa a zvyšující se globalizací vyvstávají podle MM další úkoly pro vyspělý svět, např. pomocí rozvíjejícím se státům poskytnutím studia na vysokých školách mladým lidem ze zaostalejších částí světa.⁶⁴

Obavy z růstu lidské populace a nedostatku obživy jsou dalšími tématy, kdy Jan XXIII. vkládá naděje do Boží moudrosti a věří ve snahu používat vědecké a technické poznatky k porozumění a následné schopnosti ovládat přírodní síly ku prospěchu celého lidstva. V této souvislosti vyzývá k úctě k počatému životu a křesťanské výchově mládeže.⁶⁵

MM se věnuje i praktickým návodům pro pomoc rolníkům a zemědělcům. Pro rozvoj v této oblasti je zapotřebí kvalitnější infrastruktury, využití moderních technologií, propojení s průmyslem a službami.⁶⁶

⁶² ČESKÁ BISKUPSKÁ KONFERENCE, *Sociální encykliky*, Praha: Zvon, 1996, s. 166, ISBN 80-7113-154-7.

⁶³ Tamtéž, s. 156.

⁶⁴ Tamtéž, s. 155.

⁶⁵ Tamtéž, s. 159 – 161.

⁶⁶ Tamtéž, s. 148.

Encyklika *Pacem in terris* (Mír na zemi)⁶⁷

Další encyklikou vydanou za pontifikátu Jana XXIII. byla v roce 1963 *Pacem in terris*. Ta měla v dané době větší ohlas než MM, jelikož přímo vyzývá k toleranci, porozumění a spolupráci. Můžeme říct, že vychází z úryvku Matoušova evangelia:

„Vše, co chcete, aby lidé dělali vám, dělejte vy jim.“ (Mt 7,12)

Nosným tématem PT je odmítání násilí a diskriminace. Tuto dobu totiž charakterizuje vze-
stup dělnické třídy k vydobytí si práv a zvyšující se účast žen na veřejném životě, hlavně
v zemích s křesťanskou civilizací, dále je upozorňováno na potřebu svobody rodiny i ce-
lých národů (dekolonizace). Proto i pro PT jsou *práva a povinnosti* lidské osoby nosným
tématem, jelikož každý člověk je osobnost, má vrozený rozum a svobodnou vůli, je tedy
noselem práv a povinností. Podle PT má tedy právo na život, tělesnou nedotknutelnost,
důstojný způsob života, možnost založení rodiny a vyznání víry, ale také právo na úctu
vůči své osobě, svobodu v hledání pravdy v mezích mravních, svobodu projevu, vzdělání,
povolání, právo na pravdu o veřejném dění, právo na svobodu pohybu a pobytu.

V oblasti hospodářské je zmíněna povinnost vytvářet pracovní podmínky pro ženy. Povinností každého je uznat a mít v úctě tyto práva a mít možnost jednat svobodně.⁶⁸

Dalšími velkými tématy jsou svoboda, uprchlíci, menšiny, vztah státu, jednotlivce a celo-
světového společenství, soulad mezi životem věřících a nevěřících, tedy témata politické
etiky, k tomu patří i jasně zamítavě postavení ke zbrojení a zvláště atomovým zbraním.

Encyklika *Populorum progressio* (Rozvoj národů)⁶⁹

Nástupcem Jana XXIII. byl Pavel VI, který v roce 1967 vydal encykliku *Populorum pro-
gressio*, ve které navazuje na myšlenky předchozích papežů v otázkách sociální spravedl-
nosti mezi národy. Encyklika PP se plně věnuje nutnosti *mezinárodního rozvoje*. Papež si
uvědomuje, že sociální otázky získávají světový rozměr, a to jak na poli hospodářském,
demografickém, v otázce vzdělání a pokroku, tak na poli lidských práv, solidarity a spolu-
práce. Vidí nespravedlnost doby, ale „*přesto chovám naději, že stále víc a více pocíťovaná*

⁶⁷ ČESKÁ BISKUPSKÁ KONFERENCE, *Sociální encykliky*, Praha: Zvon, 1996, s. 175 - 221, ISBN 80-7113-154-7.

⁶⁸ Tamtéž, s. 183.

⁶⁹ Tamtéž, s. 223 - 259.

*nutnost spolupráce, rostoucí smysl pro solidaritu nakonec zvítězí nad neporozuměním a vším sobectvím.*⁷⁰

Papež připomíná tři povinnosti bohatých států – solidaritu, sociální spravedlnost a lásku vůči všem národům. Viděl totiž nebezpečí ve vyhrocení sociálního konfliktu, vytvářejícího se mezi nejednotně rozvinutými zeměmi, kdy podle něj takto rozdělený svět není schopný smíru. Papež si uvědomuje nedozírné následky v podobě násilí, revolucí, nástupu totalitních ideologií. Přínosem encykliky jsou přesně pojmenované problémy a vybízení společnosti k činům vedoucím ke změně v dobré.⁷¹

2.1.3.4 Doba konce prvního a začátek druhého tisíciletí

V této části si dovolím dát dohromady dlouhou éru novodobých dějin. Mělo by to být přípustitelné, jelikož jde o dobu, kterou charakterizují dva církevní velikáni, zároveň nejvýše postavené osoby v církevní hierarchii této doby. Jsou jimi Jan Pavel II. a Benedikt XVI., kteří navíc období více jak třiceti let protínají společnou činností a mnohými společně vykonanými díly.

Doba konce prvního tisíciletí je příznačná uvolněním tradičních kulturních a společenských vzorců v západním světě.

Ve východní Evropě byl směr nejdříve zcela jiný, projevoval se upevňováním totality a nesvobody. Tento nenasyčený východní blok vzbuzoval v blahobytném a konzumním západu obavy. Zaostávání východu vedlo až k rozpadu totalitních systémů a nastolení demokratických svobod na konci osmdesátých let dvacátého století.

Postupně byl zřetelně pozorovatelný rozvoj materiálního blahobytu a ekonomické produkce v nově svobody nabytém světě. Viditelná snaha o zapojení se do celosvětového dění, vstup do mezinárodních společenství – OSN, NATO, EU, vznik globální společnosti, podpořen rychlým rozvojem nových technologií, zastoupených výpočetní technikou, internetem, mobilním telefonem, sjednocuje svět v jeden celek.

⁷⁰ ČESKÁ BISKUPSKÁ KONFERENCE, *Sociální encykliky*, Praha: Zvon, 1996, s. 250 - 251, ISBN 80-7113-154-7.

⁷¹ Tamtéž, s. 225.

Počátek druhého tisíciletí však ukazuje jednu z negativních stránek tohoto propojení. Poukazuje na nejednoznačné určení nepřítele a nepřipravenost světa na katastrofy typu terorismus, celosvětová hospodářská krize, neustávající války, hladomory, genocidy, ziskuchtivost aj.

Encyklika *Laborem exercens* (O lidské práci)⁷²

Na počátku tohoto období vznikla encyklika *Laborem exercens*. Papež Jan Pavel II. ji vydal v 80. letech dvacátého století v kontextu událostí dělnického povstání v Polsku. Jako první papež z východní Evropy totiž silně vnímal nesvobodu a pokulhávání totalitně smýšlející části Evropy.

Jako mnozí předchůdci i Jan Pavel II. se neubráníl zhodnocení přínosu RN a dalších sociálních encyklik, přidal však nové obsáhlé podněty.

Encyklika LE je, jak nám název říká, věnovaná *práci* – významu práce, její důležitosti pro rodinu a společnost. Je zde poprvé rozpracované téma spiritualita práce. LE se zabývá i souvisejícími tématy – soukromé vlastnictví, hodnota odborů a práv zaměstnanců. Jan Pavel II. pomocí pojmu práce, řeší mnoho sociálních problémů – lidské strádání, utrpení, nespravedlnost.⁷³

Technické, hospodářské přeměny a vliv *automatizace* mají podle papeže vliv na svět práce. Poukazuje na nutnost nového hospodářského uskupení a dělbu práce i za cenu dočasné nezaměstnanosti či pomalejšího hospodářského růstu. Tím upozorňuje na možnost nezaměstnanosti i potřebu kvalifikovaných pracovníků.

Rozšiřující se automatizace v různých výrobních oborech, vzrůstající vědomí o omezenosti přírodního prostředí jsou dva z mnoha činitelů, které ovlivňují životní prostředí, a je tedy nutné netolerovat další znečišťování.⁷⁴ Zdůrazňuje tedy i snahu o péči o životní prostředí a s tím spojenou umírněnost ve spotřebě.

⁷² ČESKÁ BISKUPSKÁ KONFERENCE, *Sociální encykliky*, Praha: Zvon, 1996, s. 229 - 350, ISBN 80-7113-154-7.

⁷³ ŠKODA, F. Dr., *Základy katolíckej sociálnej náuky*, Košice: HKR – Hnutie kresťanských rodín, 1991, s. 166, PP-G-45.

⁷⁴ JAN PAVEL II., *Laborem exercens: Encyklika Jana Pavla II. O lidské práci ze 14. září 1981*, Praha: Zvon, 1991, s. 10, ISBN 80-71130079.

Encyklika *Sollicitudo rei socialis* (O sociální péči církve)⁷⁵

Encyklikou *Sollicitudo rei socialis* se Jan Pavel II. vrací k encyklice PP, k části, kde Pavel VI. vyzývá ke spolupráci mezi národy. Jan Pavel II. poukazuje na aspekty, které nastaly 20 let po vydání PP. Svět je neustále rozčleněný na bohatý sever a chudý jih. Navíc s dimenzionálně rozličnými sociálními rozdíly, různou možností vzdělávání či jakékoli péče o potřebné. Poukazuje tak na nevyšlyšení požadavků Pavla VI. pronesených v PP.

Papež také zaujímá kritický postoj k liberalismu i marxistickému socialismu, kdy činitelé zisku a moc jedinců ničí lidskou spolupráci a vytvářejí se sociální problémy ve společnosti. Poukazuje však i na pozitiva lidského uvědomění, kdy lze pozorovat většího domáhání lidských práv např. fungováním mezinárodních organizací jako je OSN.

Papež volá po solidaritě uvnitř každého uskupení. Považuje solidaritu za cestu k míru a rozvoji. Bere ji za ctnost křesťanskou, která je spojena s láskou: „*Opravdový rozvoj se musí opírat o lásku k Bohu a k bližnímu a přičiňovat se o zlepšení vztahů mezi jednotlivci a společností. To je civilizace lásky*“.⁷⁶

K rozvoji se církve vyjadřuje, jelikož má bohaté zkušenosti v lidských záležitostech. Podle papeže i teologie může odhalit aktuální problémy, např. eticko-mravní problém potratů, kdy církve vybízí k zachování lidské důstojnosti. Církve by se měla zasazovat zásadním způsobem o lidská práva a lidský rozvoj, a to nejen v rozvojových zemích, kde bída, negramotnost, útlak aj. vedou ke stále většímu zaostávání za vyspělejšími státy. *Skutečný lidský rozvoj* je potřeba v každém společenství, neboť to je specifické jak přírodním bohatstvím tak kulturní a národní svébytností.

V kapitole *Obraz dnešní doby* papež ukazuje na skutečné situace v lidských životech mužů, žen, dětí, seniorů, kteří trpí bídou, beznadějí, jak materiální, tak morální. Poukazuje na negramotnost v zaostalých státech, zadluženost mezi zeměmi, na bytovou krizi jak v rozvojovém, tak vyspělém světě, demografickou otázku - na jihu naší planety, kde je brzděn rozvoj a naopak na severu, kde různé iniciativy provádí soustavné kampaně proti lidskému životu, navíc za podpory státu.

⁷⁵ ČESKÁ BISKUPSKÁ KONFERENCE, *Sociální encykliky*, Praha: Zvon, 1996, s. 351 - 408, ISBN 80-7113-154-7.

⁷⁶ Tamtéž, s. 388.

Poukazuje i na to, že v dnešním světě je mnoho forem chudoby. Zaostávání není jen hospodářské, nýbrž i kulturní, politické a jednoduše lidské. Papež odkazuje na předpověď tohoto stavu Pavlem VI. v encyklice PP.⁷⁷

Centesimus annus (Sto roků)⁷⁸

Ke stému výročí RN byla vydána v roce 1991 encyklika *Centesimus annus*. Po sto letech stála společnost též před problémy své doby, kterými byly nemravnost, chudoba, nespravedlivé rozdělení práce. Jde o dobu, kdy padl reálný socialismus ve východní Evropě. Jan Pavel II. trochu prorocky upozorňoval na euforii, která může být v lidech vyvolaná tím, že hospodářská či politická opatření zařídí vše potřebné k tomu, aby společnost fungovala správně. Avšak pokud není hmotný blahobyt doprovázen rozvojem morálním, nově vzniklá společnost nebude schopna vypořádat se s problémy, které neustále přicházejí. Společenské zřízení bude tím stabilnější, čím více bude k této skutečnosti přihlíženo. Osobní zájem nebude stavěn proti zájmu celé společnosti, nýbrž bude, pokud možno, usilovat o plodnou spolupráci.⁷⁹ Navíc společnost ovládaná spotřebou, která vytěsňuje skutečné životní hodnoty, vyvolává duchovní prázdnotu, která přináší dezorientaci a nevázanost. Následně je narušena základní buňka společnosti, tj. rodina.

Uznáním nutnosti fungování trhu a existence *soukromého vlastnictví* církev předpokládá mravní jednání, spravedlnost a poctivost daných partnerů. Rozvoj společnosti je však podmíněn uvědoměním si základních principů solidarity, subsidiarity, obecného dobra a personality a nesmí ulpívat, jak v encyklice papež uvádí, na konzumismus, popírání rodiny a kultury smrti, která upírá základní práva vyplývající z lidské přirozenosti.

V encyklice CA tedy můžeme pozorovat příklon ke *kapitalistickému fungování trhu*, ale se zřetelem na lidský rozvoj a obecné dobro. Papež uznává takový hospodářský systém, který rozvíjí podnikání v základní a pozitivní roli, ze kterého plyne odpovědnost za výrobní prostředky a poskytuje prostor pro svobodnou lidskou tvořivost.

Papež také vidí významnou úlohu odborů, kdy tyto organizace hájí práva dělníků, ale mají současně výraznou kulturní úlohu, neboť přispívají k tomu, aby se dělníci plnohodnotně a

⁷⁷ ČESKÁ BISKUPSKÁ KONFERENCE, *Sociální encykliky*, Praha: Zvon, 1996, s. 369, ISBN 80-7113-154-7.

⁷⁸ Tamtéž, s. 409 – 473.

⁷⁹ Tamtéž, s. 438.

důstojně podíleli na životě národa a jeho rozvoji. Důležitá role připadá také státu jako zdravě fungujícímu společenství založenému na demokratickém a právním základu.

Další řešenou otázkou je opět rozdělení světa na chudé a bohaté, kdy lidská důstojnost, blahobyt a mír mají být z podstaty určeny všem bez rozdílů.

Z koncepce lidské důstojnosti a eliminace chudoby vychází i *teologie osvobození*, která se považuje za teologický proud katolické církve Latinské Ameriky, formovaný od dob II. vatikánského koncilu, přesněji od shromáždění v kolumbijském Madelinu v roce 1968. Tehdejšími požadavky pro rozvoj společnosti byly úsilí a podpora vzdělání, rozvoj obyvatel a základních organizací. Tyto snahy o řešení hospodářské a společenské situace Latinské Ameriky se mají uskutečňovat v duchu křesťanství.

Představitelé církve však nacházejí v zaštiťování se katolickou církví částečné nedostatky a nelegitimitu, zvláště z důvodu přijímání určité formy marxistického myšlení a legitimitě násilí, na což upozornil Jan Pavel II. v dopise brazilským biskupům v roce 1986. Avšak podle Š. Steigera nálepka marxismu je tomuto hnutí připisována jen z důvodu obav změn v koncepci tamní církve.⁸⁰

Caritas in veritate (Láska v pravdě)⁸¹

Benedikt XVI. nastoupil do úřadu po smrti Jana Pavla II.⁸² Ve své třetí encyklice *Caritas in veritate* vydané v roce 2009 papež navázal na tradici zahájenou Lvem XIII. a vydáním RN. Benedikt XVI. pokračuje v tradici sociálního učení posledního století a přispívá přínosem sociální encykliky, která se vyjadřuje k soudobým sociálním otázkám, obzvláště těm plynoucím z globalizace: „*Globalizace není a priori zlá ani dobrá. Bude tím, co z ní lidé učiní. Správně chápané a řízené procesy globalizace nabízí možnost velké redistribuce bohatství na celosvětové úrovni, co se v minulosti nikdy nepodařilo. Kdyby však byly špatně řízené, mohou naopak vést k růstu chudoby a nerovnosti a nakazit krizí celý svět. Je nutno korigovat disfunkce procesu globalizace, i ty důležité, které vedou k novému rozdělování mezi národy tak, aby přerozdělování bohatství neprobíhalo spolu s přerozdělováním chu-*

⁸⁰ Steiger Š., *Teologie osvobození slaví čtyřicátiny*, Britské listy, říjen 2008, [online]. [cit. 2013-10-30, 21:15]. Dostupné z: <<http://blisty.cz/art/43190.html>>

⁸¹ Benedikt XVI., *Caritas in veritate*, čl. 39 [online]. [cit. 2013-10-29, 21:15]. Dostupné z: <<http://www.radiovaticana.cz/clanek.php4?id=11492>>.

⁸² Papež Jan Pavel II. zemřel 2. dubna 2005 ve věku nedožitých 85 let

doby nebo dokonce s jejím vyostřením. ⁸³ Papež také upozorňuje, že za žádoucí globalizaci nelze považovat tu, ve které chybí univerzální sociální rozměr a snaha o všestranný pokrok, spravedlnost a důstojné podmínky především v rozvojových zemích. ⁸⁴

Hlavním tématem CV je pokrok, tedy *rozvoj lidské společnosti*. Tématu pokroku si Benedikt XVI. všímá stejně jako Jan Pavel II. v encyklice PP papeže Pavla VI., který zde určuje sociální otázku za otázku celosvětovou. Stále aktuální a nedořešená otázka rozvoje chudých a bohatých zemí, navíc v době, kdy se na scénu dostává finanční a ekonomická krize a její následky, stále přetrvává.

V celé encyklice je promítán důraz na vztah *lásky a pravdy*. Bez pravdy, bez důvěry a bez lásky k pravdě neexistuje svědomí a sociální odpovědnost, i sociální činnost je pak vydána na pospas soukromým zájmům a zákonitostem moci. To má za následek rozkladné účinky na společnost. ⁸⁵

Klíčovou úlohu papež vidí v pokroku, v lidské kulturní obnově základních hodnot – ochraň a úctě k životu, vědomí morálních hodnot. Poukazuje na rozkol v rozvinutém světě mezi uplatňováním mnoha práv a absencí povinností. V této souvislosti papež hovoří o chudobě nejen materiální – absence vzdělávání, nezaměstnanost aj., ale i mravní a morální – nepřítomnost práv bez rozdílů všem lidem, lidská samota a ztráta vztahů.

Dalším tématem je životní prostředí, kterému je v encyklice věnovaná značná část. Společnost by si měla uvědomit problémy nadspotřeby, zhoršování životního prostředí a vyčerpávání přírodních zdrojů, vykořisťování chudých zemí na jejich přírodním bohatství. Lidstvo si má uvědomit svoji sobeckost vůči dalším generacím. Rozebíranými tématy jsou i bioetika, sexualita v manželství, práva a povinnosti podnikání aj. Tyto otázky jsou rozpracovány a řešeny z pozice „*lásky v pravdy*“, tím papež poukazuje na spolupráci lidské rodiny, rozvoji a dobru pro všechny lid.

⁸³ Benedikt XVI., *Caritas in veritate*, čl. 39 [online]. [cit. 2013-10-29, 21:15]. Dostupné z: <<http://www.radiovaticana.cz/clanek.php4?id=11492>>.

⁸⁴ tamtéž (čl. 40)

⁸⁵ tamtéž (čl. 42)

3 KLÍČOVÁ TÉMATA SOCIÁLNÍHO UČENÍ CÍRKVE

Sociální nauka církve předkládá zásady uvažování, stanoví měřítko pro posuzování, nabízí směrnice pro činnost.⁸⁶ Klíčovými tématy a výchozími zásadami sociálního učení jsou jeho principy. Jedním z podtémat bakalářské práce je sociální pedagogika, proto se budeme zabývat principy týkajícími se člověka a jeho důstojnosti. Principy sociální nauky poukazují na důstojnost člověka jako Božího obrazu, na základě poznání rozumem a křesťanskou vírou. Proto se katolická sociální nauka snaží představit hodnoty a principy, které nejsou zjeveny jen víře, ale zdají se být pochopitelné i rozumu.⁸⁷ Uvedené principy jsou vzájemně propojeny a tvoří celek, proto žádný z nich neuplatňujeme izolovaně od ostatních. I zde sociální nauka církve představuje moderní postoj k problematickým sociálním otázkám současné doby. Proto uvedeme i některé konkrétní části sociálního učení – rodina, práce, politika, mezinárodní spolupráce.

3.1.1.1 Princip lidské důstojnosti a lidské svobody

Z křesťanského pohledu důstojnost člověka můžeme vidět jako obraz Boží, který má svoji vlastní jedinečnou hodnotu, jež mu žádná instituce nemůže odejmout.⁸⁸ Člověk je nositelem tvůrce a cíle všeho sociálního úsilí.⁸⁹ Důstojnost lidské osoby má svůj hluboký základ v tom, že Bůh stvořil člověka jako muže a ženu k obrazu svému a povolal je k nadpřirozenému životu, který převyšuje život pozemský. Člověk jako bytost obdařená rozumem a svobodnou vůlí a jako subjekt práv a povinností představuje první a základní hodnotu sociální nauky církve, je srdcem a duší této nauky.⁹⁰

Křesťanská sociální etika chápe člověka jako svobodného, jelikož on sám je schopen chápat smysl své existence. Princip svobody je brán jako přirozené právo. Lidská svoboda je svou antropologickou závažností zdrojem pro ostatní principy sociální nauky.

⁸⁶ ČESKÁ BISKUPSKÁ KONFERENCE, *Katechismus katolické církve*, Praha: Zvon, 1995, s. 588, ISBN 80-7113132-6.

⁸⁷ OCKENFELS, W., *Katolická sociální nauka*, Praha: Zvon, 1994, s. 57, ISBN 80-7111381-8.

⁸⁸ MARTINEK, C., *Cesta k solidaritě*, Svitavy: Trinitas, 1998, s. 150, ISBN 80-86036-07-3.

⁸⁹ ČESKÁ BISKUPSKÁ KONFERENCE, *Sociální encykliky*, Praha: Zvon, 1996, s. 120, ISBN 80-7113-154-7.

⁹⁰ Pavel VI., *Gaudium et spes*, GS čl. 12-22 [online]. [cit. 2013-11-10]. Dostupné z: <http://www.vatican.va/archive/hist_councils/ii_vatican_council/documents/vatii_const_19651207_gaudium-et-spes_cs.html>

Z ontologického hlediska má člověk svou vlastní strukturu, není částí jiného, existujeme v nás samých a tím jsme autonomní. Typickým znakem člověka je intelekt, jsme tedy subjekty myšlení, konání, činnosti. Naše skutky vtiskují nesmazatelnou pečeť naší osobnosti, jež značí svobodu, přirozený a mravní zákon člověka, toto vše vyvěrá z duchovního jádra lidské osobnosti.

Konkretizací lidské důstojnosti jsou lidská práva. Encykliky vztahují lidská práva jakožto práva přirozená k jejich božskému základu a spojují je s povinnostmi. Např. v PT je uvedeno právo na práci s povinností musím pracovat a povinností uznání mého práva společností. Dalším příkladem je právo ženy nakládat se svým tělem proti právu dítěte na život.⁹¹

3.1.1.2 *Princip obecného blaha*

Na II. vatikánském koncilu byl princip obecného dobra definován jako „*souhrn podmínek společenského života, ve kterých by jednotlivci, rodiny a organizace mohli plněji a lehčeji dosáhnout svoji vlastní dokonalost.*“⁹² Subjekty společného dobra jsou tedy společenství rodin, organizací, státu.

Společné dobro je základním principem budování spravedlnosti, která je základní mravní ctností. Mělo by být společným cílem všech členů společnosti. Člověk znalý myslí na blaho všech, nejen některých. Obecné dobro je pro něho víc než blaho jeho vlastní, na které klade důraz např. myšlení liberalismu. Proto by mělo být na předním místě ve vzdělání občanů. Důležité se zde stává správné chápání dobra jednotlivce a dobra obecného a jejich vzájemný soulad.

Státu přísluší podle principu obecného blaha, sice na posledním, ale rozhodujícím místě, autoritativní pravomoc koordinovat různé zájmy a aktivity tak, aby prospívaly blahu všech. Stát je zde proto, aby sloužil obecnému blahu. Především však slabým, kteří nedisponují žádným pracovním potencionálem, a tudíž jej nemohou státu ani odpírat. Stát přijímá organizační opatření a vytváří právní podmínky řádu, za nichž mohou všichni jednotlivci a skupiny pokojně uskutečňovat své hodnoty a dojít svého práva. Stát je tedy legitimován,

⁹¹ OCKENFELS, W, *Katolická sociální nauka*, Praha: Zvon, 1994, s. 60, ISBN 80-7111381-8.

⁹² Pavel VI., *Gaudium et spes*, GS čl. 74 [online]. [cit. 2013-11-10]. Dostupné z: <http://www.vatican.va/archive/hist_councils/ii_vatican_council/documents/vatii_const_19651207_gaudium-et-spes_cs.html>

zavazován, ale i omezován právě v těchto podmínkách společenského života.⁹³ V moderním státu připadá zodpovědnost pro stát za společné dobro v sociální a hospodářské oblasti. Příklady společných dober, za které nesou odpovědnost jak jednotlivci, tak stát, jsou ochrana životního prostředí, boj s nezaměstnaností.

3.1.1.3 *Princip univerzálního určení statků*

Tento princip je konkrétním důsledkem principu společného dobra. Statky, které Bůh stvořil a dal je člověku, aby si je podmanil svou prací a užíval jejich plodů, mají být spravedlivou měrou dány každému člověku. Vlastnění statků má být spravedlivě dostupné všem lidem. Křesťanská tradice neuznává právo na soukromé vlastnictví jako absolutní a nedotknutelné, nýbrž jako shodu s přirozeným řádem a rozšíření lidské svobody a zodpovědnosti. Člověk vlastní statky je nevlastní jen pro sebe, nýbrž jako by byly společné pro obecné blaho.⁹⁴

3.1.1.4 *Princip subsidiarity*

Tento princip je často nazýván klasickým sociálním principem. Definici subsidiarity najdeme v encyklice Pia XI. QA čl. 79: „*To, co mohou jednotlivci povést z vlastní iniciativy a vlastním přičiněním, to se jim nemá brát z rukou a přenášet na společnost. Stejně tak je proti spravedlnosti, když se převádí na větší a vyšší společenství to, co mohou vykonat a dobře provést společenství menší a nižší.*“⁹⁵

QA článek 80: „*Státní moc má tedy záležitosti a starosti méně důležité – které ji ostatně rozptylují – ponechávat k vyřizování nižším společenstvím.*“⁹⁶

Z toho plyne, že stát a společnost mají poskytovat podporu a pomoc malým společenstvím a ponechat jim svobodu, tzn. např. nevměšovat se do chodu rodiny, práv rodičů na výchovu dětí.

⁹³ OCKENFEL S., W, *Katolická sociální nauka*, Praha: Zvon, 1994, s. 67 - 68, ISBN 80-7111381-8.

⁹⁴ MLČOCH L. a kol., *Pozvání na cestu*, Praha, 2007, s. 11 [online]. [cit. 2013-20-09]. Dostupné z: <<http://www.katyd.cz/res/data/037/004098.pdf>>

⁹⁵ ČESKÁ BISKUPSKÁ KONFERENCE, *Sociální encykliky*, Praha: Zvon, 1996, s. 88, ISBN 80-7113-154-7.

⁹⁶ Tamtéž.

Podle tohoto principu má být společnost budovaná zdola, měla by tak být uchráněna ztráty vlastní oprávněné autonomie. Zdůrazňuje se zde právo a povinnost vlastní zodpovědnosti a svědomí. Princip subsidiarity se tak stává podmínkou výstavby svobodné společnosti, I proto se stal základním pilířem budování občanské společnosti.⁹⁷

3.1.1.5 *Princip participace*

Participace je logickým konsekvencem subsidiarity. Jde jednak o zodpovědnou účast co největšího počtu občanů na rozvoji sociálního, ekonomického, politického a kulturního života občanské společnosti, i jeden z pilířů demokratického uspořádání společnosti.⁹⁸

Spolu s principem svobody a subsidiarity znamená princip participace maximum možné účasti na uskutečňování společného dobra.⁹⁹

3.1.1.6 *Princip solidarity*

Princip solidarity v křesťanství vychází z příkazu lásky k bližnímu: „*Miluj bližního svého jako sám sebe*“ (Mt 22,39). Každý z nás má povinnost rozvíjet sám sebe, ale i uskutečňovat takové hodnoty, které se dají rozvíjet jen ve společenství druhých.¹⁰⁰

Jak je to s dnešní společností a solidaritou? Princip solidarity nám říká, že lidé jsou závislí jeden na druhém a jsou jeden na druhého odkázáni. Každodenní život nám tedy přináší možnost se solidárně angažovat, např. zasazovat se o ochranu lidského života od jeho početí, projevit solidární pomoc starým, nemocným, tělesně postiženým, nezaměstnaným apod. Tento princip tkví v metafyzickém bytí člověka a v jeho sociální předurčenosti a mravní zodpovědnosti.

Přirozeným předpokladem solidarity je naše svědomí, tedy přirozený etický smysl člověka. Jan Pavel II. v CA upozorňuje na ztrátu solidarity: „*K překonání dnes rozšířeného individualistického způsobu myšlení je třeba konkrétní snahy o solidaritu a lásku*“¹⁰¹ a v SRS

⁹⁷ MLČOCH L. a kol., *Pozvání na cestu*, Praha, 2007, s. 11 [online]. [cit. 2013-20-09]. Dostupné z: <<http://www.katyd.cz/res/data/037/004098.pdf>>

⁹⁸ Tamtéž, s. 12

⁹⁹ Tamtéž.

¹⁰⁰ MARTINEK, C., *Cesta k solidaritě*, Svitavy: Trinitas, 1998, s. 151, ISBN 80-86036-07-3.

¹⁰¹ ČESKÁ BISKUPSKÁ KONFERENCE, *Sociální encyklika*, Praha: Zvon, 1996, s. 464, ISBN 80-7113-154-7.

papež podtrhl důležitost tohoto principu jako ctnost lidskou i křesťanskou: „*Jde o propojenost, která je přijímána jako morální kategorie. Je-li za takovou uznávána, pak jí odpovídá – jako postoj mravní a společenský, jako „ctnost“ – solidarita*“.¹⁰²

W.Ockenfels uvádí, že při uskutečňování sociálního principu solidarity je každý jednotlivec spoluodpovědný za blaho ostatních – a naopak. Pokud je tedy solidarita zakódovaná do bytí člověka, pak se vztahuje zásadně na všechny lidi, nezávisle na jejich rase, národnosti nebo třídě. Proto rasismus, nacionalismus, třídní boj musí být ve své podstatě nesolidární. I kolektivistická masovost a rovnostářství se nemůže odvolávat na tento nosný princip sociálního státu.¹⁰³

Solidaritu je vnímána i na globální úrovni, a to od doby, kdy dostala sociální otázka světový rozměr. Téma rozpracoval v SRS Jan Pavel II. Konstatoval, že bohaté národy mají mravní odpovědnost k národům, které si samy nemohou zajistit prostředky vlastního rozvoje, a to přímou pomocí na bezprostřední mimořádné potřeby, reformací mezinárodních hospodářských a finančních institucí, aby mohly lépe podporovat spravedlivé vztahy v méně rozvinutých zemích,¹⁰⁴ usilovat o rozvoj a svobodu a také o povinnou spravedlnost, pokud blahobyt bohatých národů pochází ze zdrojů, které nebyly spravedlivě placeny.¹⁰⁵ Solidarita však vyžaduje ochotu k obětem pro obecné blaho.

3.1.1.7 Práce

Církev se již od prvopočátku dotýká otázky lidské práce. Již v knize Genesis je zmíněné, že člověk, stvořený k obrazu Božímu, dostal příkaz spravovat svět spravedlivě. I sv. Pavel v 2. listě Tesalonickým vybízí, aby se lidé stranili zahálky a věnovali se práci.

„*Takovým přikazujeme a vybízíme je ve jménu Pána Ježíše Krista, aby žili řádně a živili se prací.*“ (2 Tes. 3, 12)

Proto i sociální učení od první encykliky RN zmiňuje tuto sociální otázku mnohokrát a to ve věčném základu Boží pravdy. Právě v RN je práce rozvíjena jako jakési spravedlivé

¹⁰² Tamtéž, s. 393.

¹⁰³ OCKENFELS, W, *Katolická sociální nauka*, Praha: Zvon, 1994, s. 64, ISBN 80-7111381-8.

¹⁰⁴ ČESKÁ BISKUPSKÁ KONFERENCE, *Sociální encyklika*, Praha: Zvon, 1996, s. 400, ISBN 80-7113-154-7.

¹⁰⁵ ČESKÁ BISKUPSKÁ KONFERENCE, *Katechismus katolické církve*, Praha: Zvon, 1995, s. ..., ISBN 80-7113132-6.

řešení dělnické otázky. Pro člověka je práce jeho plným vlastnictvím, dále je nutná, aby člověk uhájil svůj život. U chudých lidí je tedy práce za mzdu jedinou možností ke splnění povinnosti uchovat si svůj život.¹⁰⁶

Jan Pavel II. práci spojoval se základním rozměrem lidské existence, ze kterého člověk čerpá svoji důstojnost.¹⁰⁷ Encykliku LE věnoval celou právě práci. Chtěl poukázat na to, že lidská práce je klíč k celé sociální otázce. Práci spojuje se vznikem rodiny a rodinu s výchovou k práci, když uvádí, že „rodina je první domácí škola práce pro každého člověka“¹⁰⁸ Konflikt mimo ideologický, vidí Jan Pavel II. v konkurenci techniky a lidské práce. Uvádí, že sociální nauka neustále upřednostňuje prvenství člověka ve výrobním procesu před věcí, nástrojem.¹⁰⁹

Rozvádí také téma práv pracujících. Jedním ze základních práv je právo spolčování, tedy vytváření odborů. Odbory jako celá katolická sociální nauka jsou stoupenci boje za sociální spravedlnosti a za zákonitá práva pracujících.¹¹⁰ Dále uvádí práva pracujících žen jako matek rodin. Kromě jiného uvádí problém zaměstnávání v rozvojových zemích, kdy nadnárodní společnosti diktují a určují. Navíc na pracující v zaostalých zemích jsou nelidské požadavky. Žádá eventualitu práce pro handicapované a spravedlivé ohodnocení práce vystěhovalců a sezónních dělníků. Skrze práci je člověk zapojen do díla spásy. A podle Jana Pavla II. její spiritualita pomáhá člověku přiblížit se k Bohu.

Vidíme, jak lidé touží po tom, aby měli lépe zabezpečenou obživu, zdravotní péči, stále zaměstnání, vlastní důstojnost, žili v politické svobodě aj. Nynější světová situace žádá společnou činnost všech, počínaje novou a jasnou koncepcí v oblasti hospodářské, sociální, kulturní a duchovní. Rozvoj, o kterém mluvím, musí být všestranný, musí vést k rozvoji celého člověka a celého lidstva. Jak uvádí Pavel VI. tento proces je velice závažný a rozsáhlý.¹¹¹ Otevírá se zde pro člověka možnost pomoci veřejným, soukromým, občanským i církevním organizacím, pracujícím pro obecné blaho.

¹⁰⁶ ČESKÁ BISKUPSKÁ KONFERENCE, *Sociální encykliky*, Praha: Zvon, 1996, s. 47, ISBN 80-7113-154-7.

¹⁰⁷ Tamtéž, s. 304.

¹⁰⁸ Tamtéž, s. 318.

¹⁰⁹ Tamtéž, s. 323.

¹¹⁰ Tamtéž, s. 337.

¹¹¹ Tamtéž, s. 255.

S otázkou práce v pojetí sociálního učení církve úzce souvisí otázka životního prostředí, a to tehdy, pokud člověk způsobí svojí činností trvalou poruchu přirozeného ekologického řádu, a tato porucha negativně působí zpět na člověka. Tehdy se stává ekologickým problémem a tedy sociální otázkou.¹¹² Zatímco v RN je životní prostředí bráno jen jako prostor člověka, ve kterém se rozhoduje, v apoštolském listě Octogesima adveniensi má samostatnou kapitolu, kde je pojednáno právě o důsledcích lidské činnosti vykořisťováním přírody. OA varuje před následným vývojem životních podmínek pro lidstvo a vyzývá k odpovědnosti. K tomu se přidává i Benedikt XVI. v encyklice CV.

Jan Pavel II. v CA rozšiřuje problémy ničení životního prostředí o problém ničení prostředí mravního. Vidí oprávněnost ochrany našich životních podmínek, ale vybízí i k zachování morálních podmínek „humánní ekologie“. Neboť Bůh nedal člověku jen zemi, ale i jeho samého, proto člověk musí respektovat přirozené a morální struktury, jimiž byl vybaven.¹¹³

3.1.1.8 Politika

Politická autorita je nutná k soudržnosti společenského útvaru. Musí na sebe vzít břemeno péče o dobro všech lidí a to i mimo území státu – politika místní, krajská, národní a světová.¹¹⁴ Papež Jan XXIII. vybízí v PT k aktivní účasti správy veřejných záležitostí na podporu zájmů lidstva a vlastní společnosti. Aby hospodářský, politický, sociální a kulturní život vedl k sebezdokonalování ve světle křesťanské víry.¹¹⁵

Požadavek rovnosti a spolurozhodování směřuje k jistému typu demokracie, na kterém se stále bádá. Křesťan je povinen se účastnit tohoto hledání, tak jako se má účastnit budování a politického života společnosti. Podle sociálního učení je důležitá výchova k politickému životu a přijetí odpovědnosti svobodného jedince.¹¹⁶ Podle OA se nemůže křesťan hlásit k ideologii marxismu a liberalismu, které se v podstatných bodech přičí víře a pojetí člověka.¹¹⁷

¹¹² OCKENFELS, W, *Katolická sociální nauka*, Praha: Zvon, 1994, s. 104, ISBN 80-7111381-8.

¹¹³ ČESKÁ BISKUPSKÁ KONFERENCE, *Sociální encyklika*, Praha: Zvon, 1996, s. 451 - 452, ISBN 80-7113-154-7.

¹¹⁴ Tamtéž, s. 292.

¹¹⁵ Tamtéž, s. 215.

¹¹⁶ Tamtéž, s. 280.

¹¹⁷ Tamtéž, s. 280.

3.1.1.9 Rodina

Úloha rodiny v RN je uskutečňovaná z pohledu otce jako živitele a pečovatele o blaho rodiny. Už zde je uplatňován princip subsidiarity, tedy že stát má zasahovat do fungování rodiny až v krajních těžkostech a bezradnosti. MM je orientovaná na posvátnost početí lidského života. V PT můžeme vidět vývoj společnosti ovlivněný emancipací a utvrzení důstojnosti ženy jako rovnocenné muži, a to jak v soukromém tak ve veřejném životě. Už není otec živitel, ale oba rodiče pečují o obživu rodiny. PP dává do rozporu rychlý demografický růst a rozvoj. Avšak odmítá roli státu v umělém zpomalování demografického růstu. Právo na rozhodnutí o počtu dětí nechává sociální nauka přímo na rodičích, avšak apeluje na jejich svědomité rozhodnutí.¹¹⁸

Jan Pavel II. v CA upozorňuje na ztrátu zodpovědnosti k zakládání rodiny. Stejně jako v SRS se negativně vyjadřuje k potratům a „válce chemických zbraní“ za podpory politických představitelů, které potlačují a ničí život, místo toho, aby ho chránily.

K tomu je třeba přidat střetávání se tradiční civilizace s moderními strukturami, kdy starší lidé zastávají tradiční hodnoty, mladí se od těchto mravů distancují. Zostřuje se tak konflikt generací.¹¹⁹

3.1.1.10 Mezinárodní spolupráce

V MM papež poukazuje na pozitivní společenské mínění o mezinárodní spolupráci, avšak poukazuje i na nemožnost státníků toto uskutečnit. Shledává tedy potřebu vzájemné důvěry, respektu a uskutečňování zásady mravního řádu založeného v Bohu.

V PT jsou mezinárodní vztahy vedeny k podpoře obecného blaha a mravního zákona skrze zásady pravdy a spravedlnosti. Tyto pozitivní hodnoty vedou k míru a spořádanému soužití uvnitř společnosti a mezi státy. Existuje tedy souvislost mezi oblastí osobního, sociálního a mezinárodního míru.¹²⁰ Při úpravě mezinárodních vztahů je třeba se držet toho, že autorita se má uplatňovat k podpoře obecného blaha, neboť k tomu je ustanovena. Správný řád me-

¹¹⁸ ČESKÁ BISKUPSKÁ KONFERENCE, *Sociální encyklika*, Praha: Zvon, 1996, s. 242, ISBN 80-7113-154-7.

¹¹⁹ Tamtéž, s. 232.

¹²⁰ OCKENFELS, W, *Katolická sociální nauka*, Praha: Zvon, 1994, s. 61 - 62, ISBN 80-711381-8.

zi státy musí být postaven na stále neotřesitelné a neměnné důstojnosti zákona.¹²¹ Organizace spojených národů (zkr. OSN) si dala za svůj hlavní cíl zachovat a upevnit mír mezi národy, podporovat a rozvíjet mezi nimi přátelské vztahy založené na zásadách rovnosti, vzájemné úcty a mnohotvárné spolupráce ve všech oblastech lidské činnosti.¹²²

Jan Pavel II. spojuje v LE mezinárodní spolupráci s uznáním práv na práci všem lidem, skrze dohody potvrzujících toto dobro.

¹²¹ ČESKÁ BISKUPSKÁ KONFERENCE, *Sociální encykliky*, Praha: Zvon, 1996, s. 202, ISBN 80-7113-154-7.

¹²² Tamtéž, s. 214.

4 CÍRKEVNÍ ŘÁDY

V praktické části zjišťuji, co si myslí a jak rozumí církevní představitelé klíčovými tématům sociálního učení katolické církve? Proto v této kapitole nastíním v základních rysech poslání vybraných řádů a působení děkana v diecézi.

4.1 Česká kongregace sester dominikánek¹²³

Dominikánky vznikly z mužské větve založené sv. Dominikem, španělským knězem, později řeholníkem Řádu bratří kazatelů tzv. Dominikáni.

První kláštery sester dominikánek byly v českých zemích založeny ve 13. století a fungovaly do konce 18. století, kdy byly rozhodnutím císaře Josefa II. zrušeny. Nová komunita vznikla na konci 19. století v Olomouci. Sestry se věnovaly potřebám místní církve, vedly školy, kurzy pro ženy, pracovali v sirotčincích, u mentálně postižených, v domovech důchodců. Činnost řádu zmrazila druhá světová válka a následně komunistický režim. Po roce 1989 se postupně obnovuje aktivita sester dominikánek, které působí na středních i vysokých školách. Věnují se pedagogice a pastoraci.

Znakem dominikánek je život ve společenství, které má několik etap: postulát, noviciát, juniorát a trvalá formace. Do této trvalé formace vstupují skrze sliby, které slavnostně skládají, a to v naprosté svobodě. Jsou to sliby poslušnosti, chudoby a čistoty. Vnější znakem těchto slibů je řádový oděv.

Od svého založení se kongregace věnuje především výchově a vyučování. Sestry se však zapojují i do dalších činností např. službě charitativní, práci ve farnostech a církevních institucích.

¹²³ Historie dominikánek [online]. [cit. 2013-10-31]. Dostupné z: <<http://www.dominikanky.cz/historie-dominikanky>>

4.2 Školské sestry sv. Františka – terciářky¹²⁴

Původ Školských sester datujeme na konec 19. století do rakouského Grazu, kdy se úkolu vzniku nového společenství zhostila Antonie Lamplová se svojí sestrou Amálií.

V Čechách začaly v roce 1888 působit sestry Zahálkovy v obci Slatiňany. Díky jejich práci se do společenství začaly hlásit nové uchazečky. Kongregace je činná ve výchově na gymnáziích, v sirotčincích, u handicapovaných. Jako u ostatního duchovenstva i zde zasáhla druhá světová válka a nástup komunismu v Čechách. Pro sestry bylo těžkou zkouškou omezení a na nakonec zrušení veškeré školské činnosti, zabránění budov, věznění, popravy. Po roce 1989 se sestry vrací ke své původní činnosti, práce ve školách, pastorače dospělých, péče o postižené.

Základem komunity je františkánská spiritualita, láska k církvi, poslušnost, chudoba, hluboká pokora a ochota sloužit.

4.3 Minorité¹²⁵

Zakladatelem řádu je sv. František (1182-1226) z italského Assisi. Jeho základem bylo hlásání evangelia. Později se řád začal věnovat studiu teologie, budoval kostely a domy. V 18. století začalo díky revolucím a reformám pronásledování, které dokončil císař Napoleon. V 19. století však došlo k oživení řádu, kdy na konci tohoto století byly uznány 3 větve této řehole: Menší bratři, Menší bratři konventuální (minorité) a Menší bratři kapucíni.

Počátky minoritů na našem území nejsou jasně vymezeny, ale kroky vedou nejspíš do Německa. Samostatnou provincii u nás bratři vytvořili v 17. – 18. století.

Charakteristickým znakem je hluboká úcta k Marii Neposkvrněné, věrnost papeži a katolické církvi. Podstatou jejich spirituality je pokoj a dobro, chudoba, radost, prostota a pokora. Cílem bratří je budování Božího království na zemi, realizované skrze život podle evangelijních rad a široce vedenou evangelizaci. Společenství tak koná různé formy pastorače, angažují se v charitě, vědecké a vydavatelské práci.

¹²⁴ Život Školských sester sv. Františka [online]. [cit. 2013-10-31]. Dostupné z: <<http://www.sestry-osf.cz/totalita.htm>>

¹²⁵ Provincie řádu Minoritů [online]. [cit. 2013-10-31]. Dostupné z: <<http://www.minorite.cz/rad-minoritu/dejiny-radu/>>

4.4 Řád cisterciáků přísné observace¹²⁶

Řád vznikl v klášteře La Trappe ve Francii, a to v 17. století. Trapisté zachovávají řeholi sv. Benedikta a cisterciáckou tradici, která v sobě vyváženě pojí společný život a nezávislost, práci a modlitbu, chudobu, avšak nikoli nouzi, ticho, prostor a přísnou samotu. Toto vše má umožnit směřovat k Bohu v bratrské atmosféře.

Typickým znakem trapistů je velmi brzké vstávání (3.00 h), pravidelné střídání modlitby, bohoslužby, duchovní četby s manuální prací. Trapisté hospodaří na pozemcích, ze kterých získávají obživu.

V Čechách začali trapisté působit v roce 1999 v Novém Dvoře u Dobré Vody u Toužimi. Ženský řád trapistek působí v Poličanech, kde provozují dům pro hosty a vybudovaný klášter Nanebevzetí Panny Marie.

4.5 Okrskový vikář (děkan)¹²⁷

Okrskový vikář, který se také nazývá děkan, je kněz, který je v čele okrskového vikariátu (děkanátu). Okrskového vikáře jmenuje diecézní biskup. Okrskový vikář je jmenován na dobu určitou, stanovenou partikulárním právem.

Okrskový vikář má, kromě zmocnění, které mu zákonně uděluje partikulární právo, tyto povinnosti a práva: podporovat a koordinovat společnou pastorační činnost v okrskovém vikariátě, dohlížet, aby duchovní jeho okrsku vedli život odpovídající jejich stavu a pečlivě plnili své povinnosti. Musí se starat, aby se řádně vedly a náležitě uchovávaly farní knihy, aby byl řádně spravován církevní majetek, aby bylo náležitě pečováno o farní dům. Ve svěřeném okrskovém vikariátě dbá vikář na to, aby se kněžím dostávalo duchovní pomoci, dále se co nejlépe stará o ty kněze, kteří se ocitli v nesnázích nebo je tíží různé problémy. Okrskový vikář se stará, aby se těžce nemocným farářům jeho okrsku dostalo duchovní i hmotné pomoci. Okrskový vikář je vázán povinností vizitovat farnosti svého okrsku, jak mu to bylo určeno diecézním biskupem.

¹²⁶Mnišský život v Novém Dvoře, [online]. [cit. 2013-10-31]. Dostupné z: <<http://www.trapisti.cz/cz/day.html>>

¹²⁷ZEDNÍČEK, M. JUDR. ThDr., *Kodex kanonického práva*, Praha: Zvon, 1994, s. 255 - 256, ISBN 80-7113-082-6.

II. PRAKTICKÁ ČÁST

5 VÝZKUMNÉ ŠETŘENÍ

V praktické části se budu zabývat pohledem vybraných církevních představitelů na některá témata sociální učení katolické církve – lidská důstojnost, rodina, práce, aj. Ve výzkumu mi církevní představitelé odpovídali v několika tematických okruzích na dané otázky. Setkání s těmito osobnostmi bylo pro mě obohacující a pomohlo mi v ucelení si konceptu sociálního učení.

5.1 Metodické vymezení

Jak už jsem zmínila, praktická část bakalářské práce bude zaměřena na pohled vybraných církevních představitelů na některá témata, kterým se sociální učení církve zabývá.

Cíl práce jsem formulovala do výzkumné otázky:

„Jak rozumí církevní představitelé klíčovým tématům sociálního učení katolické církve?“

Výzkumnou strategii jsem si zvolila kvalitativní výzkum, ten na rozdíl od kvantitativního, nesbírá data, která se dají kvantifikovat, ale popisuje daný problém, situaci, konstatuje a konkrétními příklady dokládá pohledy zúčastněných respondentů.¹²⁸

Jako techniku sběru dat jsem si při užití kvalitativního výzkumu zvolila hloubkové interview s využitím polostandardizovaných otázek.¹²⁹ Tento přístup se mi jako dobrý jevil hlavně u otázek, na které respondenti nemohou v první fázi nalézt odpověď.

Respondenty výzkumu jsou představitelé katolické církve, což bylo jediným kritériem výběru, tzn., že výběr respondentů proběhl zcela náhodně. Bližší určení mi ani nepřipadalo potřebné, jelikož záběr práce není úžeji zaměřen. Musím brát také ohled na ochotu respondentů ke schůzce a ochotu zabývat se daným tématem.

¹²⁸ RADVAN E., VAVŘÍK M., *Metodika psaní odborného textu Radan*, Brno: Institut mezioborových studií, 2009, s. 24 – 25.

¹²⁹ Tamtéž, s. 49.

5.2 Výzkumné šetření

Interview s respondenty se konaly v měsíci říjnu a začátkem listopadu 2013. Většinou rozhovory probíhaly v místě působnosti respondentů. Rozhovor trval průměrně 1 hodinu.

Úvodem jsem respondenty seznámila s tématem mé bakalářské práce. Poté, pokud bylo potřeba, jsem jim nastínila obsah sociálního učení katolické církve a seznámila jsem je s okruhy témat, kterých se bude interview týkat. Rozhovor jsem si nahrávala na diktafon a ještě ten den přepsala.

Většina respondentů vyjádřila žádost o anonymní prezentaci rozhovorů, proto uvedu jen stručný popis osob:

A: žena, 40 let, řádová sestra, v řádu je 22 let, dlouhodobě pečovala o nemocné v nemocnici, dnes se věnuje výuce dětí na prvním stupni

M₁: žena, 33 let, řádová sestra, v řádu je 5 let, věnuje se výuce hudební a výtvarné výchovy na střední škole a dalším aktivitám s mládeží

M₂: muž, 60 let, kněz, nejdříve působil jako kněz ve farnosti, v řádu je 20 let, věnuje se spiritualitě modlitby, publikační činnosti

R: muž, 39 let, kněz, v řádu je 15 let, věnuje se duchovnímu vedení mládeže, studentům, rodinám, také publikační činnosti

P₁: muž, 42 let, děkan a kněz ve farnosti

P₂: muž, 37 let, děkan a kněz ve farnosti

5.3 Kategorie

5.3.1 Kategorie: člověk - lidská osoba a představitel práva

5.3.1.1 *Lidská osoba*

Pro celou křesťanskou nauku je základním pramenem Bible a její pojetí člověka a světa. Z pohledu Bible je člověk osobou, svobodným partnerem Božím. Hodnota každého člověka je v tom, že je obrazem Božím.¹³⁰ V odpovědi na Boží výzvu, která se projevuje i v pozemských stacích, si člověk uvědomuje svou nadpřirozenou důstojnost. Popírání Boha olupuje osobu o její kořeny a vede tak ke společenskému řádu neuznávajícímu důstojnost a odpovědnost lidské osoby.¹³¹

K otázce principu lidské důstojnosti se naši respondenti vyjadřovali souhlasně s naukou církve a odpovídali stejnými slovy. Hovořili v první řadě o svobodné vůli každého jednotlivce. Dále mluvili o člověku jako obrazu Božím, o člověku Bohem chtěným a povoláním k životu, který ve svědomí a povinnostech zachovává Boží zákon.

5.3.1.2 *Představitel práva*

Dnes už je velmi rozšířeno vědomí, že všichni lidé jsou si co do své přirozené důstojnosti rovni. To má obrovský význam na cestě k rozvinutí lidského soužití. Když se totiž v člověku probouzí vědomí jeho práv, je nezbytné, aby se zrodilo i vědomí jeho povinností tak, aby ten, kdo má nějaká práva, si byl zároveň vědom povinností a zároveň svá práva hájit jako známku své důstojnosti. Ostatní si pak mají být vědomi povinnosti tato práva uznávat a mít je v úctě.¹³²

Se svými respondenty jsem otevřela otázku jednoho ze základních práv muže a ženy, a to právo na rovnoprávnost. Většina respondentů neviděla rovnoprávnost v zákonech danými předpisy, ale v samotné roli muže a ženy a v její diferenci – úloha při výchově dětí, zajištění prací v domácnosti, obstarání živobytí aj. Jeden z dotazovaných poukázal na stírání

¹³⁰ ČESKÁ BISKUPSKÁ KONFERENCE, *Sociální encykliky*, Praha: Zvon, 1996, s. 11, ISBN 80-7113-154-7.

¹³¹ Tamtéž, s. 429.

¹³² Tamtéž, s. 191.

těchto rolí v dnešní společnosti na základě „gender filosofie, kdy tzv. genderless dnes mluví o rodiči 1 a rodiči 2, což není pro vývoj zdravé psychiky dětí ani společnost dobrá.“ (R)

Další aspekt vidí respondent v ohodnocení práce muže a ženy v naší společnosti. Podle jeho mínění je neustále vidět znevýhodňování žen v platové politice. (P₂)

Všeobecná deklarace lidských práv vychází z přirozeného práva lidské přirozenosti. Po výčtu podstatných z těchto práv se respondenti vyjadřovali k palčivým rozporům mezi těmito právy a skutečností v dnešní společnosti. Respondenti se shodli víceméně na dvou. Právo žít v úplné rodině, kdy negativa života dětí v neúplné rodině jsou podle nich už dnes patrná: „Všímám si toho u mladých, které jsem měl v náboženství jako děti a oni teď dospívají. Pokud nezakusili prostředí lásky, přijetí nebo neviděli fungující vztah, oni sami nevěří, že je vůbec možné vytvořit fungující vztah. Mají nedůvěru k druhému člověku, k lásce. Mají strach slíbit někomu něco na celý život, protože ve vlastním životě viděli, jak to dopadá.“ (P₂)

Druhým právem je právo růst po početí v matčině lůně. Respondenti uvádí, že sobeckost bere ohled na práva matky, která může s počatým životem dělat, co chce. Mladí v křesťanském prostředí tuto problematiku však vnímají také velmi negativně. (R) „*Vidím problém v nových reprodukčních technikách, hlavně těch abortivních. Cítím, že to není správné, ale znám mnoho párů, které podstoupily umělé oplodnění a nikdy bych se je neodvážil soudit nebo jim něco vyčítal.*“ (P₂)

Jeden z respondentů poukázal na nutnost výchovy, a to i nutnost výchovy samotnou církví: „*Problém vidím v nedostatečném sebeuvědomování této lidské velikosti v samotné formaci a pozitivní nauce, či vyučování církve z této odpovědnosti za stav nevyjímaje.*“ (M₂)

Výchova mladých v otázkách zaznívá také. Jak dnešní mladí lidé vnímají své povinnosti spojené s právy, které jim společnost předkládá. Jak jsem zmínila v teoretické části, práva a povinnosti s nimi spojené rozpracovává encyklika PT.

Respondentka odpovídá: „*V dnešním relativismu – ať si každý dělá, co chce, si mladí povinnosti víceméně uvědomují. Ale problém je v závaznosti, mladí si myslí, že si můžou vybrat, jestli budou povinností vázáni či nikoli. Rodiče sami nevědí, jak se vyrovnat v životě s tolika možnostmi a tím pádem nedokážou předat něco konkrétního dětem. Myslím si, že rodiče většinou nepřipravují své děti na povinnosti.*“ (M₁) Uplácení či vykupování se dospělých, zametené chodníčky, postrádání osobní zodpovědnosti, to vše vidí respondenti v nedostatečném důrazu na zodpovědnost.

Církev v minulosti mohla též v této oblasti přispět podle respondenta negativně. Lidem se diktovalo a nediskutovalo se s nimi. Což v přirozenosti, kdy byl člověk Bohem obdařen rozumem, mohlo působit degradačně. (P₂)

5.3.2 Kategorie: rodina – kmenová buňka společnosti

5.3.2.1 Manželství jako základ rodiny

Pro vytvoření rodiny je základem partnerství muže a ženy. Tato přirozenost je neoddiskutovatelná. Zásadní vyjádření církve k manželství vypovídá ještě více, když říká, že první a základní strukturou rodiny je její založení na manželství, které je povýšené na svátost. Je tedy darem Božím.¹³³

Jedna z respondentek charakterizuje přirozenou potřebu manželství slovy: „Člověk v přirozeném řádu, kdy Bůh zařídil tento řád v přírodě, kde slunce vychází a zase zapadá, respektuje a plní jako součást tohoto řádu své přirozené či nazvěme to společenské“ (A)

Lidská bytost je stvořena pro lásku, která je plným sebedarováním dvou osob v jejich vzájemném doplňování. Tato láska nesmí být omezena pouze na emoce a pocity a tím spíše ne na pouhé sexuální vyjádření. V dnešní společnosti se stále více relativizuje a banalizuje základní hodnota lásky.¹³⁴

„Život není „pocitologie“. To je jeden z největších bludů dnešní doby. Člověk nikdy není natolik zralý, aby se mohl řídit podle pocitů: pokud budu na někoho rozrušený, smím ho zabít? Byl to přece můj pocit! Problém vychází z posunu významu slov a jejich váhy. Pokud bude svět založený pouze na bulváru a hédonismu, zničí sám sebe.“ (M₁)

„Pravá láska není určená city, ty vyprchají vždy. Opravdová láska se dokáže obětovat. Vztah živěný láskou vytrvá, zatímco vztah postavený na citech nevydrží, takový člověk nemůže milovat.“ (R)

„Líbí se mi citát z Malého prince: Jsi zodpovědný za to, co jsi k sobě připoutal.“ (P₂)

¹³³ ČESKÁ BISKUPSKÁ KONFERENCE, *Sociální encykliky*, Praha: Zvon, 1996, s. 453, ISBN 80-7113-154-7.

¹³⁴ Pavel VI., *Gaudium et spes*, GS čl. 48 [online]. [cit. 2013-11-10]. Dostupné z: <http://www.vatican.va/archive/hist_councils/ii_vatican_council/documents/vatii_const_19651207_gaudium-et-spes_cs.html>

Ve většině citací respondentů můžeme postřehnout plnou propojenost s naukou církve. Ve vztahu musí být uskutečňovaná opravdová láska, aby byl skutečný, nejde zde tedy jen o city a pocity.

Zároveň křesťanské pojetí nerozlučitelnosti manželství a celoživotního závazku v podobě manželství je v dnešním západním světě zdrojem nepochopení. Můžeme pozorovat, že mnoho párů rozvedených i znovu sezdaných civilně, tuto instituci opouští, i když kněží a celá církev tyto osoby ze svého středu žádným způsobem nevylučuje. Modlí se za ně a pomáhá jim ve víře a naději.

Na důvod polemiky k postavení manželů v církvi poukazuje respondent v úryvku: „*Každý člověk touží po trvalém vztahu, ale pokud soužití není k životu (muž agresor, aj.), církev nemůže říkat, že toto se musí trpět. Člověk má právo na vlastní důstojnost.*“ (P₂)

5.3.2.2 Konflikty dnešní doby

V dnešní době jsme svědky snižování počtu vznikajících rodin, krizí partnerských vztahů,¹³⁵ rozpad generálního soužití, pokles porodnosti v západním světě díky moderním metodám proti početí aj. církev tyto jevy považuje za bolestné poznání této doby a snaží se je řešit prostřednictvím intervence – osobní pomoc, pořádání přednášek s odborníky, pomoc při vytváření společenství, charita. Identifikaci s touto intervencí jeví i respondenti.

„*Vidím za těmito jevy nezakoušení lásky v dnešní rodině.*“ (P₂)

„*Iniciativa k potřebě pomoci obvykle vyjde od druhé strany, já se snažím být lidem na blízku, být jejich důvěrníkem, když chtějí radu, když něco nefunguje. Snažím se je vyslechnout, poskytnout pomoc, řešení, eventuálně je přepošlu na nějakou odbornou pomoc.*“ (P₁)

Je možné poukázat i na odpověď respondenta, který vidí zodpovědnost i na našem státu: „*Dostatečně nepodporuje rodiny, které se pak bojí mít více dětí. Často slyším argumenty, že více dětí rodiny neuživí.*“ (R)

Co se týče sociálních skupin, většina respondentů se setkává se skupinou seniorů, kteří podle nich vyslovují obavy z toho, že s nimi společnost nepočítá, z důvodu špatné orientace v dnešním technickém světě. Vyslovují i praktické obavy, že je někdo okrade; že je neo-

¹³⁵ v roce 2010 byla zaznamenána rekordní úhrnná rozvodovost, která činila 50%, Zdroj: <<http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/rozvodovost>>

šetří v nemocnici; pořady v televizi jsou pro mladé; v obchodě, v dopravě nemyslí na jejich potřeby; nikdo se o ně nepostarává. Řešení vidí všichni respondenti v individuálním a citlivém přístupu k dané sociální skupině.

Uvědoměním si konfliktu lidí, kteří nějakým způsobem vybočují z modelu „člověka naší společnosti“, vidí respondent: *„Takoví lidé dnes mají velký problém, není pro ně v naší společnosti místo. Zase se vracím k uznání hodnoty každého člověka, a také spravedlnosti právního systému, zákonů. Dnes můžeme vidět, že některé skupiny jsou nadměru zvýhodňovány. Takže i tady by měl stát zafungovat.“* (P₂) Poukazuje i na vliv minulosti: *„Naše společnost za minulého režimu vyčlenila všechny odlišné lidi někam mimo společnost, aby vše bylo jednoduché a většinová společnost se nezvykla sžít s rozdílnými lidmi.“* (P₂)

Další respondent nastiňuje řešení v subsidiaritě společnosti: *„Lidé by měli převzít zodpovědnost na sebe, ať skrze církve nebo jiné iniciativy. Stát by měl nastavit jen dobrá pravidla pro spravedlivé rozdělování prostředků. Myslím si, že mnoho lidí v naší společnosti je ochotno pomáhat.“* (R)

I další respondenti vidí úlohu v subsidiaritě společnosti, např. řešení skrze církve:

„Možnost ve znovuzískání hodnot vidím v kvalitní přípravě budoucích rodičů, permanentní formaci a nabídnutí diskuzních společenství.“ (M₂)

„Úloha církve by neměla být v tom, kritizovat, jak je vše špatně, ale měla by ukázat, jaký byl prvotní Boží záměr. Více se v církvi věnovat právě manželům – setkání, duchovní obnovy, besedy.“ (P₂)

Úloha církve v přípravě budoucích rodičů jistě souvisí s plánováním a přijetím dětí do rodiny. Často se však stává, že člověk ztrácí odvahu přijmout podmínky reprodukce života dané přírodou a nechá se vést k tomu, že na sebe a na svůj život pohlíží jako na sled senzací, které je třeba prožít, a ne jako na úkol, který je třeba splnit. Z toho vzniká nedostatek svobody a takový člověk se pak hrozí povinnosti pevně se spojit s jiným člověkem a zplodit děti, nebo má sklon pohlížet na partnera a děti jako na jednu z mnoha věcí, které podle vlastní chuti může nebo nemusí mít, a které se dostávají do konfliktu s jinými možnost-

mi.¹³⁶ Tento úryvek poukazuje na negativní postoj církve k bezohlednému nátlaku dnešní společnosti v sobectví a pohodlnosti jednotlivců.

V otázce, jestli rodiče mají právo rozhodnout o počatém plodu ukončením těhotenstvím, se jednoznačně respondenti vyjadřují negativně. Ptají se, co je plod? A shodují se na tom, že je to plnohodnotná lidská bytost s jedinečnou autonomií a právy.

Co mě překvapilo, byla reakce, převážně mužské části respondentů, na otázku, zda o metodách regulace početí si rozhodují sami manželé. Všichni se jednoznačně shodli, že tato otázka je zcela na zodpovědnosti páru a jejich svědomí před Bohem.

5.3.1 Kategorie: člověk – spolupracovník Boží

Práce je podstatně zahrnuta v teoretické části v encyklice LE: „*Práce je po své subjektivní stránce pro člověka dobrem – dobrem jeho lidství, neboť prací uskutečňuje sám sebe. Práce je také základ utváření rodinného života, je jistým způsobem podmínkou pro založení rodiny. Jednak podmiňuje život a udržení rodiny a na druhé straně uskutečňuje cíle rodiny, zvláště výchovu. Práci považujeme za podstatnou i z hlediska společenského. Příslušnosti k danému společenství člověk svoji práci chápe jako rozmnožování obecného dobra.*“¹³⁷

A jak vnímají klíčovou otázku práce respondenti? Na prvním místě vidí v práci živobytí pro člověka a jeho rodinu. Poté se prací formují nezbytné rysy osobnosti, člověk se rozvíjí. Člověk, který si umí práci „vymyslet“, jednoznačně předchází nudě a dokáže pociťovat vděčnost za to co má a co dokáže.

Jak už jsem uvedla, novodobé sociální učení církve vzniklo v době první industrializace, kdy vyvstaly podněty k otázkám lidské práce. Jak dnes, v době elektronizace, vnímají naši respondenti automatizaci dnešní práce? Jakou vidí další cestu?

Odpovědi byly širokospektrální, od absolutního odsouzení a rezignace na českou ekonomiku: „*V této fázi, kam došla ČR, kdy je zdevastováno stovky podniků, továren, zemědělství, ruční výroby, jediné řešení je snad jen v tom, že by v politice musel být člověk, který*

¹³⁶ ČESKÁ BISKUPSKÁ KONFERENCE, *Sociální encykliky*, Praha: Zvon, 1996, s. 453, ISBN 80-7113-154-7.

¹³⁷ ČESKÁ BISKUPSKÁ KONFERENCE, *Sociální encykliky*, Praha: Zvon, 1996, s. 317 - 319, ISBN 80-7113-154-7.

by roky nenašel práci a žil jako bezdomovec, pak by vymyslel lidem důstojnou a potřebnou práci.“ (A)

Další respondent vidí v automatizaci ztrátu úcty k lidem, kteří pracují rukama. Navrhuje jednoznačnou orientaci dnešního ekonomického systému do sociální oblasti – k nemohoucím, ke skupinám na okraji. *„Když lidem stroje ulehčí fyzickou dřinu, čas by mohli věnovat do vztahů.*“ (P₂) Předpokládá také budoucí problémy, které nastanou, pokud bude ekonomika pokračovat stávajícím směrem. *„Pokud se bude stále více pracovat hlavou, přibude mnoho lidí, kteří se na trhu neuplatní. Mluvím o lidech, pro které je manuální práce to jediné, co mohou dělat. Hrozí tak vysoký růst nezaměstnanosti.*“ (P₂)

„Automatizace má člověku pomáhat od namáhavé práce a ne ho zotročovat. Problém tedy nevidím v samotné automatizaci, ale v neochotě zaměstnavatelů zaměstnávat více pracovníků, kdy dnes vidíme, že lidé tráví v práci 12 a více hodin.“ (R) Prací tedy nesmí podle respondenta člověk tratit na své důstojnosti, nesmí být nástrojem utiskování.

Následující odpovědi se zabývaly okruhy nadspotřeby, hledání řešení v úsporách v každém strážce lidského působení, nebo problému v tom, že většina lidí dnes nic nevyrábí, ale pracuje na úřadech, v zábavním průmyslu.

Dnešní hospodářský systém v ČR jistě zcela nesplňuje podmínky tržního systému uvedené v CA. Ale v čem tyto nedostatky vnímají respondenti? Vidí nedostatky v úctě k člověku, v tom, že se člověk stal zbožím a *„lidé hledají primitivní rezervy své existence“* (M₂).

Bylo by potřeba změnit mínění lidí, kteří hospodářskou činnost řídí. Myslí tím především nadnárodní společnosti, ve kterých vede diktát komerce. Respondentka poukazuje na to, že dochází k nadvýrobě v západním světě, přičemž neprodané zboží se bezostyšně likviduje. Řešení spatřuje v podpoře obchodu s domácími produkty, malých nebo rodinných podniků, což by mohlo částečně změnit smýšlení lidí. (M₂)

Zisk podnikatele by měl být podle sociální nauky církve přiměřený. Respondenti zdůrazňují, že každý podnikatel by měl na prvním místě vidět člověka a jeho rodinu, úctu jedněch k druhým i k zákonům, odpovědnost za úroveň lidského života. Podnikatel by měl při podnikání pomýšlet na dlouhodobé cíle a spravedlivé nakládání se ziskem.

Na počátku sociálního učení církve byla jednou z nejpálčivějších otázek otázka dělnická a otázka odborů, a to nejen z důvodu zřizování těchto spolků pro členy, jimž křesťanské odbory dopomáhaly k prospěchu, ale také jako pomoc udržet člověka na cestě, na které by nebyl zlákan socialistickými spolky.¹³⁸ Je dnes otázka odborů v ČR aktuální? Někteří respondenti se vyjádřit nedokázali. Ostatní shledali důležitost ve zpětné vazbě komunikace se zaměstnavatelem, vytvoření mostu mezi těmi, kdo práci zadávají a těmi, kteří ji vykonávají. Tedy zajistit práva a povinnosti obou stran. Zaměstnanci, aby konali dobře odvedenou práci pro své zaměstnavatele a ti, aby platili spravedlivou mzdu a brali zaměstnance jako partnery, kteří umí formulovat své požadavky. Odbory nemají rozdělovat, ale měly by být „zralé“. Jeden z respondentů označil odbory jako stěžejní součást hospodářství.

5.3.2 Kategorie: člověk – světoobčan

Člověk jako společenská bytost buduje svůj osud v řadě partikulárních společenství, to jest v širším, všeobecném, ve společenství politickém. Každá činnost jednotlivců musí být to- muto podřízena, jen tak bude zaměřena k obecnému blahu. Důležitá je výchova k politickému životu, která má jednotlivci zprostředkovat znalost jeho práv a navíc připomíná nerozlučnou souvislost mezi vlastními právy a povinnostmi vůči druhému. Vědomí povinnosti a její plnění je zase podmíněno sebeovládáním, přijetím odpovědnosti i mezi v uplatňování svobody jednotlivce i partikulárních společenství.¹³⁹

Jak je tato povinnost a odpovědnost k obecnému blahu vnímaná v ČR, jaký je zájem o politický život u nás? První odpověď vnímá negativní působení politiky. Ale nevidí chybu jen v politicích. Český člověk podle něj rád kritizuje a nerad chodí s kůží na trh. Následuje zákonité míjení, kdy člověk nechce mít s politikou nic společného a tím pádem je pro politika těžké obstát, když nemá motivaci pro koho pracovat. (P₂)

Druhý respondent nevidí problém v českém člověku, ale v samém přirozeném lidství. „*Lidi, kteří se chtějí aktivně zapojovat, je velmi málo. Člověk se tomu jakoby přirozeně brání, už když si vezmeme, že člověk jde do zastupitelstva obce, musí tomu věnovat čas. Potom, každé rozhodnutí někomu ublíží, takže angažovaný jedinec už má tedy skupinu nepřátel.*

¹³⁸ ČESKÁ BISKUPSKÁ KONFERENCE, *Sociální encykliky*, Praha: Zvon, 1996, s. 71, ISBN 80-7113-154-7.

¹³⁹ Tamtéž, s. 280.

Člověk to intuitivně tuší. A proč by to tedy dělal?“ (P₁) Podobný pohled respondenta, který vidí problém v citlivosti některých lidí na hodnoty, a z tohoto důvodu nechtějí mezi „vlky“ a spolupodílet se tak na špatných rozhodnutích. (R)

Respondent (P₁) ani nevnímá rozdíl mezi komunální a vyšší politikou, jelikož se na problém dívá především z pohledu lidství. Jiní respondenti vidí v komunální politice větší angažovanost než v té vyšší politice, hlavně z důvodu adresnější pomoci a větší vnímavosti výsledků své snahy.

Další odpověď poukazuje na národní charakter či povahu českého občana, *„který je naučen využívat nabídnuté prostředky, které nevyžadují zodpovědnost a vlastní práci. Moc nás nezajímá dlouhodobý vývoj, celkově nejsme národ trpělivých a zodpovědných občanů.“*

(M₁) Pokud odpověď měla naznačovat, že český občan spoléhá na vysokou solidaritu státu, a to ve většině oblastí, připojují se k ní i ostatní respondenti. Někteří pozorují neustálé následky socialismu a levicového smýšlení, kdy si lidé nezvykli na dravý systém dnešní doby. Takoví lidé mají strach, že ve společnosti neuspějí nebo mají strach ze změn a nutnosti uskromnit se, proto lidé finanční podporu od státu vítají. Navíc většina jedinců nehledí dopředu, výhledy 10 – 20 let nám nic neříkají.

Částečná vina je na straně státu, kdy o výši částek odváděných do státního rozpočtu nerozhoduje jednotlivec. Respondentka vidí řešení právě v rozhodování o použití části odváděných daní k určitému veřejně prospěšnému účelu podle vlastního uvážení člověka. Podnítilo by to podle ní vyšší zodpovědnost občanů jak vůči státu, tak solidaritě vůči ostatním občanům a obecnému blahu. (M₁)

Je potřeba, aby člověk měl státem zajištěná dostatečná práva a nástroje pro účast na spolurozhodování. Respondenti souhlasí, že u nás tato práva jsou v dostatečné míře. Jen jedna respondentka se vyjádřila, že dostatek nástrojů na rozhodování státu lidé nemají, přičemž toto negovala odpovědí, že se politice nikdy nevěnovala a v ČR jí vůbec nerozumí. Viděla jsem v těchto odpovědích spíše rezignaci nad stavem české politické scény.

Naše republika je součástí celosvětových mezinárodních organizací. Tyto organizace mají většinou za úkol potírat nadřazenost jedněch na úkor druhých. Za své si kladou docílit uznání hodnot všelidské společnosti, aby blaho celé lidské rodiny bylo nadřazeno blahu jednotlivých národů. Jedním z hlavních představitelů je Organizace spojených národů (OSN) vyzdvihovala v encyklice PT. Naši respondenti, pokud znají princip OSN, mají na tuto organizaci pozitivní náhled. Podle nich je pozitivní v tom, že uplatňuje princip solida-

rity mezi státy, pečují o lidskou důstojnost. Je zde větší páka pro možnost vymoci více dobrého při značném zapojení států. „*Na základě vzájemných smluv se může tato organizace dostat s pomocí do míst, které jsou veřejnosti i soukromému sektoru uzavřeny z různých důvodů (válečné, náboženské)*“ (M₁) Přínosem OSN je tedy řešení nejrůznějších společenských krizí. Jako následek krize dnešní doby na celospolečenské úrovni vnímáme chudobu, válku, negativní vliv na životní prostředí i ekonomickou krizi v západním světě.

V naší české společnosti negativní vlivy životního prostředí nejsou výrazně hmatatelné, ale respondenti patřičnou sounáležitost k této otázce sledávají. „*Právě naše fungující společnost by měla být solidární s oblastmi, kde se potýkají s nedostatky právě díky životnímu prostředí. Nabídnout v těchto oblastech pomoc pro rozvoj práce obyvatel, a pokud vinou životního prostředí toto není možné, pomoci spravedlivým přerozdělováním potravin do tohoto světa.*“ (R)

V dnešní době nalézají souvislosti v udržení zdravého životního prostředí i s onou ekonomickou krizí. Lidé více přemýšlejí nad tím, kolik čeho kupují. „*Ale větší úspory by neměly být jen v nákupech, ale i širším vědomí lidí. Hledání nových ekologičtějších zdrojů spotřeby – stavby pasivních domů, spořiče, filtry aj., a také v informovanosti obyvatel o této otázce.*“ (M₁)

„*Zásadní otázka v oblasti ekologie však není v chování drobných domácích „ekologů“, ale u velkých znečišťovatelů, kde kořenem všeho zla je ziskuchtivost.*“ (P₁)

Dnešní krizi někteří respondenti vnímají jako závažnou, jiní až pro některé lidi osudovou, ale vnímají ji především jako krizi hodnot, krizi ze „života nad poměry“ a diktátem kupní síly. Zde vyvstává otázka, co je tedy chudoba? Zmíním jeden názor za všechny:

„*Je potřebné rozdělit pojem chudoba a bída. U nás bída není, ale v některých státech je, což je pro obecné blaho a princip univerzálního určení statků špatné. Je to špatné, protože to znamená, že lidé nemají co jíst a neví, jak to bude další den. Tady jde o přežití a z toho vyplývá, že bída je špatná. Na druhé straně chudoba může být pozitivní. Může člověku pomoci, aby našel ty správné hodnoty. Může být tedy pro člověka požehnáním.*“ (R)

Díky globalizaci máme v dnešním světě možnost sledovat všechny tyto jevy. Respondenti souzní s výrokem Jana Pavla II. „jsme jedna rodina lidstva“, proto v globalizaci vidí pozitivní integraci, vzájemnou pomoc a obohacení kultur, uvědomění si vzájemné solidarity, ale za podmínky, že se musí usilovat o svět, kde nevládne vykořisťování, násilné popření místních tradic a zvyků i důsledky nadměrné byrokracie na úkor pomoci.

5.4 Shrnutí výzkumu, návrhy a opatření

V úvodu praktické části byla stanovena výzkumná otázka:

„Jak rozumí církevní představitelé klíčovým tématům sociálního učení katolické církve?“

Z výzkumu zaprvé vyplynulo, že i když po vyslovení termínu sociální učení katolické církve někteří oslovení respondenti váhali a těžko by hledali definici tohoto termínu, v průběhu rozhovoru se ukázalo, že znalosti církevních představitelů v otázce sociálního učení jsou dostatečné a v zásadních otázkách souzní právě s naukou církve, např. v otázce odpovědnosti za počaté dítě, důležitosti manželství, postavení zaměstnavatelů vůči zaměstnancům, potřeby integrace aj. Postoje k daným tématům získávají jak ze studia církevních dokumentů, tak samostudiem a prací s lidmi – pořádáním seminářů s odborníky z oborů psychologie, výchovy aj., také diskusemi, osobním kontaktem.

V otázce postoje k sociálnímu učení církve, jsem vyvodila několik dílčích závěrů. Oslovení církevní představitelé se shodují na tom, že je důležité, aby se církev vyjadřovala k problémovým společenským otázkám doby, stejně tak by měla navrhnout řešení těchto problémů a aktivně se jich zhostit v praxi. Respondenti většinou nemají rozpor s vysloveným řešením církve k daným problematikám, ale co pokládají za nedostatečné je časový úsek, který církev potřebuje k řešení, což někdy může působit neefektivně.

Za důležité také považují vzdělávání a výchovu samotných církevních představitelů, aby poté mohli podstatné předávat dál. K tomu, aby církev mohla vychovávat, měli by církevní představitelé prohlubovat své vzdělávání po stránce jak dogmatické, tak i psychologické, sociální, výchovné. Teprve potom mohou vzdělávat a vychovávat laiky, teprve tehdy mohou lidem nabídnout a předávat něco podstatného pro jejich život. Jak by tedy církev měla pomáhat dnešnímu člověku? Řešení vidí respondenti v poskytnutí zázemí, které dá člověku širší životní kontext. Také je podle nich důležitý individuální přístup k lidem. Podle mě však vzhledem k počtům kněží a ostatního duchovenstva v České republice to zní spíše jako utopie. Pravděpodobnější řešení bych spatřovala v širším zapojení laiků do díla církve. Samozřejmě by se musela zvýšit možnost vzdělávání a výchovy právě laiků. Velký potenciál vidím především v morální výchově a pomoci manželům, kde by mohla být úloha laiků důležitá. Například respondenti několikrát zmiňovali, že oni sami získávají znalosti o fungování manželství pouze zprostředkovaně. Samozřejmě, že vyrůstali v rodinách jako děti, ale pohled dítěte na fungování rodiny a vztah dospělého k rodině je diametrálně

odlišný. Při dnešním podkopávání základů rodiny mohou manželé jiným manželům předat mnoho dobrého. Kněží sice mohou pomoc zprostředkovávat, doplňovat a plnit úlohu moderátorů, ale laici mohou rodinný vztah podpořit naplno, a to příkladem, radou, společnými aktivitami aj. Jak uznává i sociální pedagogika, fungující rodina je prevencí před vznikem patologických jevů jak u dětí, tak u dospělých.

V sociální oblasti – charita, práce s lidmi ze všech společenských skupin, má církev viditelné výsledky již dnes. Navíc v dnešní společnosti, ve které se rozevírají často zmiňované nůžky majetkových poměrů, bude této pomoci stále více zapotřebí. Pro zlepšení situace vidím nutnost ve spolupráci jak jednotlivců, skupin, tak i státu a právě církve, abychom dokázali pomoci co největšímu počtu potřebných. A zde nejde jen o finance, ale i morální pomoc a podporu. Za základ a nezbytnost považují respondenti také výchovu rodiny k uvědomění si hodnot. S tímto názorem a řešením souhlasím také já. Hodnoty prezentované dnešní společností jsou příliš zaměřeny na ekonomickou stránku života, zatímco hodnoty participace, obecného dobra, lásky, spravedlnosti v pravém slova smyslu chybí.

Zlepšení všech popisovaných úskalí by měl doplnit větší oboustranný zájem, otevřenost, důvěra a komunikace, což by mohlo vést ke zlepšení morální a hodnotové úrovně společenského života. Ze strany kněží by se měl umenšit strach mluvit o různých kontroverzních otázkách.

6 DISKUSE

Význam problematiky sociálního učení katolické církve mi před začátkem psaní bakalářské práci nebyl vůbec znám. Termíny jako rodina, práce, výchova, péče, problémová mládež, to jsou názvy, se kterými se každý z nás v každodenním životě setkává neustále, ale sociální učení katolické církve? Nejprve jsem musela vyhledat, co vlastně tento termín znamená, a poté studovat literaturu k poznání této problematiky.

Při studiu literatury jsem zjistila, že téma ve velmi obsáhlé. Za prvé má kořeny již v počátku samotné církve, za druhé se učení po celou tuto dobu vyvíjí spolu s problematikou, která je v danou dobu aktuální. Snažila jsem se pojmout jak vývoj, tak základní problematiku, která mi přišla podstatná pro potřeby této práce. Na konci práce jsem si uvědomila, že téma je opravdu obsáhlé a mohla jsem se zaměřit ještě cíleněji na prohloubení menšího okruhu témat. Na toto by se dalo popřípadě zaměřit při psaní magisterské práce. Tím pádem by se dalo více využít hnutí, které se sociálním učením církve zabývají, jako např. Hnutí Křesťan a práce.

Ve vyhledávání respondentů jsem žádný systém neměla. Respondenty jsem vyhledávala a oslovovala náhodně. Bylo to opět dáno šíří práce, proto mi nepřišlo nutné respondenty vybírat cíleně. Ovšem kdyby téma bylo určeno cíleněji, respondenty bych vybírala podle dané potřeby. Respondentů jsem oslovovala více, protože jsem předpokládala, že všem mým žádostem nebude vyhověno. Toto se i potvrdilo. Nakonec mi rozhovor poskytlo 6 respondentů, 3 muži a 3 ženy. Jistě nejde o reprezentativní vzorek, ale pro potřeby této práce mi přišel dostatečný, protože z vyhodnocených dat vyplývala určitá pravidelnost. Rozhovory většinou probíhaly v „domácím prostředí“ respondentů, možná i proto působili velmi uvolněně. I vzájemná komunikace byla velmi dobrá. Některý z respondentů odpovědi rozvíjel více, jiný zase odpovídal stručně. Podle mě to ovlivňovalo množství času, který si na mě vymezili, i osobní povaha dotazovaných. Všimla jsem si, že na směřování odpovědí měla velký vliv oblast, ve které se dotazovaní pohybovali – výchova, správa, dané skupiny obyvatel, se kterými pracují. Celkově spolupráce byla velmi příjemná a přátelská. Respondenti odpovídali fundovaně.

A jak tedy tato práce přispěla k výkladu významu sociálního učení pro aplikaci v sociální pedagogice?

Podle O. Baláže a M. Přadky sociální pedagogika vystupuje jako pedagogika prostředí, která objasňuje vztah výchovy a prostředí. J. Schilling úhel sociální pedagogiky spatřuje v

pedagogice, která chápe výchovu jako pomoc všem věkovým kategoriím, tedy je orientovaná antropologicky.¹⁴⁰ Shrnula bych tyto přístupy a sociální pedagogiku bych vymezila jako vědní disciplínu, která hledá odpověď na otázku – jak společenské prostředí formuje osobnost každého člověka. Stejně tak si můžeme otázku aplikovat do křesťanského prostředí – jak církevní prostředí formuje osobnost každého člověka.

Podle Laca je každý člověk individualita, která má své priority a potřeby, utváří svoje hodnoty a hodnotovou hierarchii. Aby se hodnota v člověku projevila, je realizovaná přes zkušenosti, poznávání a hodnocení, které spolu navzájem souvisí. Také cituje Hrehorovou, která říká, že lidská bytost se má rozvíjet ve všech úrovních. Nikomu nestačí jen materiální hodnoty, všichni potřebujeme i důstojnou a vlastním schopnostem přiměřenou práci, dále duchovní a také náboženské hodnoty.¹⁴¹ Právě na hodnotu všestranného rozvoje odkazuje sociální učení církve v encyklice PP, když uvádí, že opravdový rozvoj je rozvoj všestranný, tedy musí vést k rozvoji celého člověka a celého lidství, protože život každého člověka je od Boha uložený úkol.¹⁴² O hodnotách lidské osoby, lidské práce, hodnotách společnosti mluví sociální učení církve již od prvopočátku. To vše je rozvedeno v teoretické části této práce. Z tohoto učení čerpají i církevní představitelé, které jsem oslovila v rozhovoru, když popisují všestranný rozvoj jako rozvoj těla (sport, práce), ducha (kultura, náboženství), ale i potřebu vztahů a morálky.

Lidská osobnost se formuje skrze výchovu. Výchova je základem a zároveň cílem rozvinutí zralého lidství, jak v sociální pedagogice, tak v církvi. Nebudu rozvádět celou kapitolu týkající se výchovy, jen uvedu definici křesťanského pedagoga H. Herze, na kterého odkazuje Z. Bakošová v knize Sociálna pedagogika. Uvádí, že „*výchova je vzájemné, zodpovědné a k formování osobnosti směřující působení osob. Jde o utváření charakteru, podporování étosu v člověku.*“¹⁴³ Tento étos neboli mravní řád, který vládne mezi lidmi, má svůj základ v pravém Bohu, přesahuje tedy lidskou přirozenost. Lidské společenství však

¹⁴⁰ KRAUS B. POLÁČKOVÁ V. et. al., *Prostředí, člověk, výchova - k otázkám sociální pedagogiky*, Brno: Paido, 2001, s. 11, ISBN 80-7315-004-2.

¹⁴¹ LACA S., *Etika v životnej perspektíve človeka*, Brno: Institut mezioborových studií, 2013, s. 29 -31, ISBN 978-80-87182-36-9.

¹⁴² ČESKÁ BISKUPSKÁ KONFERENCE, *Sociální encykliky*, Praha: Zvon, 1996, s. 234, ISBN 80-7113-154-7.

¹⁴³ CSc. BAKOŠOVÁ Z., PhDr., *Sociálna Pedagogika*, Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislave, 1994, s. 16, ISBN 80-223-0817-X.

z něho může čerpat pravou životaschopnost, a tedy, aby bylo spořádané, plodné a aby odpovídalo lidské důstojnosti.¹⁴⁴

Výchovně vzdělávací proces je vždy realizován v sociálním prostředí, které, jak uvádí Z. Bakošová, zahrnuje lidi, společenské vztahy i všechny vlivy, se kterými se člověk ve společnosti setkává. V systému pedagogických věd se problematikou prostředí nejčastěji zabývá sociální pedagogika. Zkoumá výchovné vlivy různých typů prostředí, které můžeme rozdělit na rodinné, školní, pracovní, lokální, skupinové, volnočasové.

Knotová podle Matějčka uvádí, že *rodina* je základním modelem mezilidských vztahů, který si dítě nese dál do života a jímž bude poměřovat všechny další vztahy, do nichž samo vstoupí. Proto i sociální učení církve vysoce apeluje na péči o rodinu, výchovu manželů k udržování hodnot, které by vedly ke správnému vývoji jedince, aby rodina pomáhala k vytváření zdravé společnosti. K tomuto by mělo přispívat i *prostředí školní*, které je přípravou člověka na vše lidské, jak uvádí J. A. Komenský a jiní. Církev tak skrze své vychovatele ve školství, ať jde o představitele církve či laiky, uplatňuje právě hodnoty sociálního učení církve – v první řadě morální hodnoty spravedlnosti, lásky a dobra. *Lokální prostředí*, které je tvořeno skupinou lidí žijící na organizovaném teritoriu a vyznačující se společným stylem života,¹⁴⁵ představují v církvi místní farní společenství či komunity řádů, které se v duchu participace, subsidiarity a solidarity zasluhují o aktivní působení jak v rámci daného společenství, tak vůči veřejnosti. Sociální učení církve odkazuje v encyklikách i na nebezpečí dnešní doby, která ohrožují mladé lidi – bezdomovectví, drogy, hazard, samota aj., proto církev působí svým dílem i ve *skupinovém prostředí*. Z její aktivity vyplývá, že souzní s názorem sociálních pedagogů, že skupiny mají silný vliv na mladého člověka.¹⁴⁶ Proto se snaží pomoci před asociálními a deviantními projevy skupin. Pole působnosti je především v prostředí volnočasovém, které „poskytuje nejrůznější příležitosti pro seberealizaci člověka.“¹⁴⁷ Všestranný rozvoj jedince, jeho seberealizaci, církev podporuje skrze zájmové činnosti ve farnostech, při rádech, a to, výukou, kroužky, semináři, diskusemi aj. Poslední prostředí, které zde uvedu, je *prostředí pracovní*. Lidská práce je bezesporu vr-

¹⁴⁴ ČESKÁ BISKUPSKÁ KONFERENCE, *Sociální encykliky*, Praha: Zvon, 1996, s. 189 – 190, ISBN 80-7113-154-7.

¹⁴⁵ KNOTOVÁ D., *Kapitoly ze sociální pedagogiky*, Brno: Masarykova univerzita v Brně, 2004, s. 30, ISBN 80-210-3469-6.

¹⁴⁶ Tamtéž s. 32.

¹⁴⁷ Tamtéž s. 33.

cholem lidské činnosti. Jak se vyjádřili respondenti v rozhovoru, práce vytváří nezbytné rysy osobnosti a předchází se jí prázdnotě. Proto i pracovní prostředí je pro každého z nás důležité. Pocit potřebnosti, váženosti, spolupráce, ale materiálního uspokojení v podobě spravedlivé mzdy, dobrých vztahů odborů aj. by měl mít každý člověk.

Z výše uvedeného tedy vyplývá, že prvky sociálního učení církve prostupují všemi typy společenského prostředí. Toto učení pomáhá utvářet soulad ve vývoji jedince a společnosti.

Shrneme-li tedy celou práci, dojdeme k závěru, že církev je pro společnost velmi významná. A to už v průběhu její ne tak dávné historie, kdy vzdělanost Evropy stála právě na církevním systému vzdělávání a výchovy. Do této doby můžeme datovat i počátky charity, kdy se právě jednotliví členové církve věnovali na lokálním území chudým, nemocným, lidem bez domova, sirotkům.

Můžeme pozorovat, že církvi jde vždy o lidskou osobu a její důstojný život v celém jejím lidství, a to jak skrze její sociální učení, kterým dává možnosti pro společenské směřování k obecnému blahu, tak skrze mravní hodnoty, které jsou samotným základem učení církve a jsou uváděny v život v celé společnosti. Proto můžeme říci, že sociální učení církve je svou aplikací v praxi důležitou a inspirativní součástí sociální pedagogiky.

ZÁVĚR

Cílem bakalářské práce byl pohled na téma sociálního učení katolické církve a jeho aplikaci v sociální pedagogice. Pokusila jsem se poukázat na možnosti reciprocit problematiky sociálního učení církve v souvislosti se sociální pedagogikou.

V teoretické části jsem se v první kapitole věnovala pojmu katolická církev a její učení. Popsala jsem jak obecné učení církve, tak jeho část, což je právě sociální učení. Pojem sociálního učení církve jsem pak popsala podrobněji.

V druhé kapitole nazvané Vývoj sociálního učení katolické církve jsem popsala vývoj sociálního učení od prvních biblických zmínek sociální problematiky a pomoci, dále dobu faktického počátku sociálního učení v 19. století, až do doby poslední encykliky, tj. rok 2009, a encykliku Benedikta XVI. Caritas in Veritate.

Třetí kapitola rozvádí pojmy klíčové pro sociální učení. Jsou to principy – lidská důstojnost, obecné blaho, subsidiarita, solidarita aj. Dále téma práce, rodiny, mezinárodní spolupráce, politiky.

Čtvrtou kapitolu jsem věnovala stručnému popisu (historie, zaměření a působení) vybraných církevních řádů a také popisu úřadu děkana, a to podle účasti náhodně vybraných respondentů v rozhovorech.

Výzkumná část je zahrnuta v páté kapitole. Ve výzkumu jsem se orientovala na otázky spojené s problematikou sociálního učení církve a zjišťovala jsem, jak právě zmínění představitelé rozumí tomuto tématu. Jak už jsem uvedla, respondenty jsem nevybírala cíleně, a to z důvodu obecného určení otázek. Výzkum potvrdil, že vybraní představitelé souzní v zásadních otázkách s naukou církve, rozumí jejímu poslání a praktikují tato řešení ve své praxi. Výzkumné otázky byly v práci zodpovězeny a cíl bakalářské práce tedy splněn.

V šesté kapitole jsem ukázala na souvislost mezi sociálním učním církve a sociální pedagogikou, kdy jsem poukazovala na přední renomované odborníky v této oblasti, jako je J. Schilling, O. Baláž, B. Kraus, Z. Bakošová, M. Přadka, S. Laca D. Knotová aj. a jejich závěry jsem kriticky reflektovala s myšlenkami církve a sociálního učení.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

- BAHOUNEK, J., *Sociální učení církve*, Brno: Petrov, 1991, s. 6 - 9, ISBN 80-8524714-3.
- BEDNAŘÍKOVÁ, J. a kol., *Krise a Kairos společenské výzvy*, Praha: Pavel Mervart, 2010, s. 54 – 55, ISBN 978-80-87378-78-6.
- ČESKÁ BIBLICKÁ SPOLEČNOST, *Bible*, Praha: Česká biblická společnost, 1996, ISBN 80-85810-11-5.
- ČESKÁ BISKUPSKÁ KONFERENCE, *Katechismus katolické církve*, Praha: Zvon, 1995, ISBN 80-7113132-6.
- ČESKÁ BISKUPSKÁ KONFERENCE, *Sociální encykliky*, Praha: Zvon, 1996, ISBN 80-7113-154-7.
- ČESKÁ BISKUPSKÁ KONFERENCE, *Žeň veřejné diskuse k listu pokoj a dobro*, Praha: Sekretariát České biskupské konference, 2002.
- CSc. BAKOŠOVÁ Z., PhDr., *Sociální Pedagogika*, Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislave, 1994, ISBN 80-223-0817-X.
- FISCHER-WOLLPERT, R., *Malý teologický slovník*, Praha: Zvon, 1995, ISBN 8071131245.
- FRANZEN, A., *Malé církevní dějiny*, Praha: Zvon, 1992, ISBN 80-7113-008-7.
- GALLUS P., MACEK P., *Teologie jako věda – Dvě perspektivy*, Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2007, ISBN 978-80-7325-221-2.
- HNUTÍ KŘESŤAN A PRÁCE, *Etika v podnikání – Za svět práce spravedlivý pro člověka a rodinu* – Sborník referátů ze semináře konaného 22. - 24. září 2006 na Velehradě
- HNUTÍ KŘESŤAN A PRÁCE, *Finanční krize jak jim zabránit?* – Sborník referátů ze semináře konaného 14. února 2009 v Praze
- JAN PAVEL II., *Laborem exercens: Encyklika Jana Pavla II. O lidské práci ze 14. září 1981*, Praha: Zvon, 1991, ISBN 80-71130079.
- JANDOUREK, J., *Sociologický slovník*, Praha: Portál, 2007, ISBN 978-80-7367-269-0.
- KNOTOVÁ D., *Kapitoly ze sociální pedagogiky*, Brno: Masarykova univerzita v Brně, 2004, ISBN 80-210-3469-6.
- KRAUS B. POLÁČKOVÁ V. et. al., *Prostředí, člověk, výchova - k otázkám sociální pedagogiky*, Brno: Paido, 2001, ISBN 80-7315-004-2.
- KRAUS B., SÝKORA P., *Sociální pedagogika I*, Brno: Institut mezioborových studií, 2009.
- KÜNG H., *Co je církev*, Brno: Cesta, 2000, ISBN 80-85319-98-5.
- LACA S., *Etika v životnej perspektíve človeka*, Brno: Institut mezioborových studií, 2013, ISBN 978-80-87182-36-9.
- LUŽNÝ, D., *Náboženství a moderní společnost: sociologické teorie modernizace a sekularizace*, Brno: Masarykova univerzita, 1999, ISBN 80-210-2224-8.

MÁDR, O. a kol., *Dokumenty II. vatikánského koncilu*, Olomouc: Karmelitánské nakladatelství Kostelním Vydří, 202, ISBN 80-7192-438-5.

MALÝ, R. Dr., *církevní dějiny*, Olomouc: Matice cyrilometodějská, 2001, ISBN 80-7266-083-7.

MARTINEK, C., *Cesta k solidaritě*, Svitavy: Trinitas, 1998, ISBN 80-86036-07-3.

MARX, K., ENGELS, B., *Manifest komunistické strany*, Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1972, ISBN 14-152-88.

MAŘÍKOVÁ H., PETRUSE M., VODÁKOVÁ A. a kol., *Velký sociologický slovník*, Praha: Karolinum, 1996, ISBN 80-7184-164-1.

OCKENFELS, W., *Katolická sociální nauka*, Praha: Zvon, 1994, ISBN 80-7111381-8.

PIEPER, J., *Scholastika osobnosti a náměty středověké filosofie*, Praha: Vyšehrad, 1993, ISBN 80-7021-131-8.

RADVAN E., VAVŘÍK M., *Metodika psaní odborného textu Radan*, Brno: Institut mezioborových studií, 2009.

SEDLÁČEK T., *Ekonomie dobra a zla*, Český Těšín: FINIDR, 2009, ISBN 978-80-903944-3-8.

STÖRING, H. J., *Malé dějiny filosofie*, Praha: Zvon, 1992, ISBN 80-7113-058-3.

ŠKODA, F. Dr., *Základy katolíckej sociálnej náuky*, Košice: HKR – Hnutie kresťanských rodín, 1991, PP-G-45.

ZEDNÍČEK, M. JUDR. ThDr., *Kodex kanonického práva*, Praha: Zvon, ISBN 80-7113-082-6.

INTERNETOVÉ ZDROJE

Bahounek, T. J., Sociální učení církve, Sdružení přátel bl. Hyacinta M. Cormiera, Brno: Petrov, 1991, [online]. [cit. 2013-05-19]. Dostupné z: <<http://www.cormierop.cz/SOCIALNI-UCENI-CIRKVE.html>>.

Benedikt XVI., Caritas in veritate, čl. 39 [online]. [cit. 2013-10-29, 21:15]. Dostupné z: <<http://www.radiovaticana.cz/clanek.php4?id=11492>>.

Historie dominikánek [online]. [cit. 2013-10-31]. Dostupné z: <<http://www.dominikanky.cz/historie-dominikankes>>.

MALÝ R., TE DEUM *Biskup Ketteler Antiliberal a obránce dělnictva*, čl. 5, květen 2009 [online]. [cit. 2013-03-12]. Dostupné z: <http://www.tedeum.cz/3_2009/biskup_ketteler_maly_032009.htm>.

MLČOCH L. a kol., Pozvání na cestu, Praha, 2007, s. 11 [online]. [cit. 2013-20-09]. Dostupné z: <<http://www.katyd.cz/res/data/037/004098.pdf>>.

Mnišský život v Novém Dvoře, [online]. [cit. 2013-10-31]. Dostupné z: <<http://www.trapisti.cz/cz/day.html>>.

Pavel VI., Gaudium et spes, GS čl. 12-22 [online]. [cit. 2013-11-10]. Dostupné z: <http://www.vatican.va/archive/hist_councils/ii_vatican_council/documents/vatii_const_19651207_gaudium-et-spes_cs.html>.

Provincie řádu Minoritů [online]. [cit. 2013-10-31]. Dostupné z: <<http://www.minorite.cz/rad-minoritu/dejiny-radu/>>.

Steiger Š., *Teologie osvobození slaví čtyřicátiny*, Britské listy, říjen 2008, [online]. [cit. 2013-10-30, 21:15]. Dostupné z: <<http://blisty.cz/art/43190.html>>.

VYMĚTALÍK B. JUDr., Borské teze [online]. [cit. 2013-05-16]. Dostupné z: <http://farabor.ic.cz/uvodni-stranka/borske-teze/>>.

Život Školských sester sv. Františka [online]. [cit. 2013-10-31]. Dostupné z: <http://www.sestry-osf.cz/totalita.htm>>.

SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK

CA	Encyklika Centesimus annus
CV	Encyklika Caritas in veritate
Deut	Pátá kniha Mojžíšova
Ef	List svatého apoštola Pavla Efesanům
Ex	Druhá kniha Mojžíšova
Jer	Knihy proroka Jeremiáše
1 Kor	1. List svatého apoštola Pavla Korint'ánům
LE	Encyklika Laborem exercens
Lev	Třetí kniha Mojžíšova
Mk	Evangelium podle Marka
MM	Encyklika Mater et Magistra
Mt	Evangelium podle Matouše
OA	Apoštolský list Octogesima adveniens
OSN	Organizace spojených národů
PT	Encyklika Pacem in terris
QA	Encyklika Quarragesimo anno
RN	Encyklika Rerum novarum
Sir	Knihy Sirachovcova
SRS	Encyklika Sollicitudo rei socialis
2 Tes	2. list svatého apoštola Pavla Tesalonickým

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha I. Vzor záznamového archu.

PŘÍLOHA P I: VZOR ZÁZNAMOVÉHO ARCHU

1. Na čem se zakládá nebo co charakterizuje *autonomii* (nezávislost) každého člověka podle nauky církve? Kde tedy končí svoboda jedince a do jaké míry se může seberealizovat? (Podle úsloví: „kde končí svoboda jednoho, začíná svoboda druhého“?)

2. V čem z podstaty spočívá *rovnoprávnost* mezi mužem a ženou podle církve, která byla dána Bohem na samém počátku?

V průběhu dějin došlo ke společenskému znerovnoprávnění žen, na jaké rovině by měla být dnešní rovnoprávnost patrná, kde bychom ji neměli postrádat nebo přehlížet?

3. Všeobecná deklarace lidských práv vychází z *přirozeného práva*, vyplývajícího z lidské přirozenosti živoucího obrazu samotného Boha, jak tomu učí katolická nauka. Jan Pavel II. v encyklice *Centesimus Annus* definoval nejdůležitější z těchto práv (*právo na život, právo růst po početí v matčině lůně; právo žít v úplné rodině a v mravném prostředí, vhodném pro vývoj a rozvoj osobnosti; právo dovést svůj rozum a svobodu ke zralosti hledáním a nalézáním pravdy; právo podílet se na práci při využívání statků země a získávat z ní obživu pro sebe a své blízké; právo svobodně založit rodinu a plodit a vychovávat děti za odpovědného uplatňování vlastní sexuality, náboženská svoboda*)

Když se podíváte kolem sebe, která z těchto práv jsou dnes podle vás nejméně dodržována a proč? Se kterým nejpálčivějším problémem se setkáváte vy osobně?

4. Když se podíváte na předcházející výčet práv, do jaké míry si je podle vás společnost mladých lidí vědoma i *povinností*, které z práv vycházejí, jsou na ně dnes v rodině, ve škole aj. připravováni?

5. Podle Kompendia je rodina přirozenou institucí, která se orientuje podle logiky sdílení a *solidarity mezi jednotlivými generacemi*. Toto sdílení a solidarita se projevuje prostřednictvím péče mezi manželi, rodiči a dětmi, rodinou a seniory. Dnešní společnost zaměřená na výkon, lidské hodnoty opomíjí. Jak se dají tyto hodnoty znovu rodinám připomenout tak, aby na ně kladli důraz a realizovali je právě ve své rodině?

př. Jak byste třeba poradil člověku, který by za vámi došel s otázkou: „Máme i s manželkou práci, ale můj starý otec, již vyžaduje péči. Má manželka opustit práci a postarat se o otce, nebo máme dát přednost domovu důchodců?“

6. Dnešní manželství, i to křesťanské, je velmi ovlivněno celospolečenským náhledem, který nám předkládá „moderní společnost utvářenou moderními sdělovacími prostředky“. Níže je uvedeno několik témat, kterými argumentují kritici nauky církve. Vyjádřete se prosím alespoň k některým z nich:

Celoživotní závazky likvidují možnost seberealizace

Když city vyprchají, člověk nemůže milovat

Nerozlučitelnost je chomout, který si církev vymyslela na lidi, aby jim vládla

Na svoji lásku nepotřebujeme papír

Žena má právo rozhodovat o svém plodu

O metodách regulace početí si rozhodují sami manželé

Své určení pohlaví si zvolím sám

7. V současné době v západní civilizaci, a to i v ČR, jsme svědky krize partnerských vztahů, snižování počtu vznikajících rodin, poklesu narozených dětí, zvyšující se dětské kriminality. Co za tímto jevem může být?

Řešíte tyto otázky i s vašimi věřícími/svěřenci a jak?

8. Mluví se o tom, že vícečlenné rodiny, senioři, mladí opouštějící dětský domov jsou ohroženými skupinami společnosti – se kterými skupinami se setkáváte konkrétně vy, jaké obavy tito lidé vyslovují?

9. **Podle katolického pojetí má člověk základní právo na práci. Co všechno člověk prací získává?**

10. Výrok, že dnešní postupující automatizace výroby „bere lidem práci“ jistě platí ve výrobní oblasti. Do jakých oborů lidské činnosti by se dnes pracovní úsilí mělo orientovat, kde je tzv. „díra na trhu“?

11. K rozvoji člověka přispívá např. vzdělání, volnočasové aktivity. Co dále by měl všestranný lidský rozvoj zahrnovat?

12. Proč nemůže ani církev zanedbat svoji úlohu vychovávat a vzdělávat?

13. Jan Pavel II. v encyklice Centesimus Annus uznává tržní hospodářský systém, který rozvíjí podnikání v základní a pozitivní roli, ze kterého plyne odpovědnost za výrobní prostředky a poskytuje prostor pro svobodnou lidskou tvořivost. Spatřujete nějaké konkrétní nedostatky v uskutečňování hospodářské činnosti v současném tržním uspořádání v naší zemi?

14. Sociální nauka uznává zisk podnikatele jako spravedlivý a pozitivní jev. Jaké principy však musí podnikatel, ale i zaměstnanec zachovávat pro správný chod a rozvoj podniku a vzájemnou pozitivní spolupráci.

15. V papežských encyklikách je často zmiňovaná dělnická otázka a s ní spojený vznik odborů. V čem dnes vnímáte důležitost existence odborů?

16. Již téměř 2000 let církev svým misijním posláním uskutečňuje „globalizaci“. Jak vy vnímáte současnou společenskou a hospodářskou globalizaci. Uveďte některá pro a proti?

17. V naší republice nejsme ovlivněni výraznými negativními vlivy prostředí. Lidé proto výrazně nevnímají globální otázku ekologie. Ale přesto, vidíte vy nějakou důležitost v řešení otázky ekologie a nadspotřeby v naší společnosti?

18. I pod vlivem globalizace přišla, ještě do současnosti doznívající, hospodářská krize. Benedikta XVI. tento problém uvádí a rozebírá i ve své encyklice Caritas in veritate. Jaký pohled máte na onu krizi vy a jak ji vnímáte ve vašem okolí?

19. Lidé i celé národy tíhnou přirozeně k jednotě, dokazuje to vznik mezinárodních organizací jako je OSN, EU. Nesnižují však tyto organizace naši národní samostatnost?

20. V encyklice Pacem in terris církev oceňuje existenci OSN, v Sollicitudo rei socialis oceňuje aktivity nevládních organizací. V čem je největší přínos těchto organizací?

21. Jak se dá rozumět pojmu chudoba v rámci menšího společenství, státu, a na mezinárodní úrovni, jde vždy o totéž?

22. Myslíte, že občané v ČR mají dost nástrojů pro spoluúčast na rozhodování státu?

23. Církev člověku vždy připomíná jeho morální povinnost účastnit se podle svých možností a schopností politického života. Co vede naši společnost k nezájmu o politiku? Proč lidé nemají chuť aktivně se zapojovat?

Vidíte rozdíl na komunální a celostátní úrovni?

24. Proč a do jaké míry občané v ČR masově spoléhají na solidaritu státu?

25. Náš národ vyrostl z ideálu křesťanství, které staví na principu solidarity. Souhlasíte s tím, že zde nejsou dostatečně rozvinuty systémy občanské ani náboženské iniciativy a znáte nějaké kladné příklady?
